СИЙ ХИЛДА КЪАХЬЕГАМА ТУРПАЛИЙ!

ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВӀАШАГӀКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГӀалгӀайн обкома, Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 153 — 154 (4166). ШОАТТА, 25 ДЕКАБРЬ, 1965 шу. Мах 3 кап.

Тахан номер тӀа:

НАХА ДОЛЧА БЕРКАТА

Цхьа кӀира ха мара йисаяц семилетка тӀеххьара шу чакхдӀала. Укх деношка берригa советски нах сандена, ворхӀ шера шоаш даьрий итогаш еш, дӀахо де дезарий планаш увттаеш ба халкъа боахам дегӀабоалабеча толамаш дахарах республикана деннача совгӀато — Ленина ордено дегаш гӀоздаьха бола Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхой.

Промышленни предприятей цехашка, гӀишлоннъеча, транспорте, колхозашка, совхозашка — массанахьа, советски нах къахьегаш мел болча моттигашка чӀоагӀа тергам тӀабахийта Ӏомаеш я дукха ха йоаццаш хиннача СССР-ей РСФСР-ей Лакхехьарча Советий сессей решенеш. Цу шинна а сессе тӀаийцад лоархӀаме законаш — 1966 шера халкъа боахам дегӀабоалабара планаши паччахьалкхен бюджети. Цу шинна а документа ларде латт КПСС ЦК мартовски сентябрьски Пленумий решенеш тӀа белгалдаьха а делерхӀаш а дола экономически хувцамаш. Дерригача халкъо къоабал ду къахьегамхой хьашташ кхоачашдара тӀадерзадаь, наха долча беркатa тӀаийца дола сессе законаш, коммунизм хьалъеча дӀахо кхы а боккхагӀа гӀа баккха лаьрхӀа йола планаш.

Вай халкъа боахам дегӀабоалабара планаш дилла а социалистически экономика хьаеча Ӏоаньча йоккхача опыта, хьалха латтача Ӏилма ларда тӀа латт. Цудухьа уж кхоачашъяра мел эшар долаш да вай мехка. Толамца кхоачашъяьй ворхӀ шера план. Из кхоачашъеча доаха толамаш къаьстта дика гуш да вай республика промышленноста балха итогех. Тешшаме кхоачашъеш латт ворхӀ шера план промышленноста дерригача доакъошка. Шозза дегӀайоагӀа промышленни производство. Къаьстта доккхий толамаш даьхад мехкдаьтта доахача, 1958 шера даьхачул 4-зза дукхагӀа, доаккх из укх шера 7-зза дукхагӀа йоаккх газ, 1,6-зза лакхлу мехкдаьтта чакхдаккхара боарам, химически продукци хьаелга 3-зза.

Из толам ши-шегӀа баьнна бац. Вай республика болхлоша хьинар кхо ца деш къа а хьегаш яьккхай из котало. Из толам боаккхача лоархӀаме хиннаб къахьегама овсарлеи продукце дикали лакхъяра, продукци яккхарга дӀадолар лохдара эша кхоачам лохаш къахьегамхоша лоаттабеча къовсама керте латтача партийни организацеша, боахама кулгалхоша, специалисташа баь боккха организаторски болх. Семилетка шерашка итташ керда предприятеш, цехаш, кхыйола промышленни объекташ хьалъяьй республике. Реконструкци яь а керда оборудовани оттаяь а эргаяьхай дукха болх беш хинна предприятеш. Лакхъеннай керттера профессеш йолча болхлой квалификаци говзали, дукхагӀа хиннаб инженерно-технически болхлой.

Цу хӀамаша хьахьокх Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхой кердача шера дика кийчо яь духьала болхаш хилар, коммунизм хьалъеча керда толамаш дахара мел эшар царга долаш хилар.

Дукха балхаш да духхьала 1966 шера вай мехка де дезараш. СССР-а Лакхехьарча Совета ворхӀлагӀча сессе тӀаийцача плана тӀа белгалдаь да халкъа боахам дегӀабоалабара тӀадоагӀача шера де дезараш. Духхьала мехка экономика дегӀайоалаяра дӀадахийта лаьрхӀад цу тӀа 81,8 миллиард сом, цунах аханел совгӀа дар е 42,8 миллиард сом промышленность дегӀайоалаярга дӀадахийта лаьрхӀад. 1965 шерарчул 6,7 процент дукхагӀа арахецаргья валови продукци, цу даькъе 6,9 процент дегӀайоагӀаргья производства средствай производство, наха эша товараш хьадар — 6 процент. Наха эшарашка дӀадохийтеи накопленега доден къаман дохода дакъа соахкарчул 6,4 процент лакхлургда.

Уж заданеш кхоачашъеш вӀаштӀеххьдаргда халкъа вахара хьал тоадара эша керда хьалаш хьаде. Бахача наьха реальни доходаш 6,5 процент лакхлургья. Геттара чехка дегӀадоагӀаргда нах чубаха цӀеноши хьалделга. 1965 шерарчул 11,4 процент дукхагӀа хургда хьатӀадоагӀача шера хьалаь наха чубаха дӀалу цӀенош. Дукха дукхагӀа хургья берий учрежденешка моттигаш, иштта тӀакхетаргда школашка деша дагӀа бераш, лакхерча дешара заведенешкара студенташ. 17 процент дукхагӀа дергда бахача наха бытовой гӀулакхаш.

Иштта я сессей решенеша хьайийла перспективаш. Уж кхоачашъюлургья вай кердача шера болх кхы а дикагӀа бойя, къахьегама овсарле лакхъеча керда толамаш доахе. Из лоархӀаме показатель промышленносте 4,7 процент, гӀишлоннъеча 6 процент лакхъе лаьрхӀад 1966 шера йолча плана тӀа.

Статистически управлене даннех республика дукхагӀа йолча предприятеша халдаьза лакхъю къахьегама овсарле. Цу хьакъехьара задани тӀеххкоачашъяьй 11 бетта. Алапел чехкагӀа дегӀаеней из цу хана. Къаьстта дика толамаш даьхад цу даькъе шоай продукци дӀайеча предприятешца бувзам а оттабаь кердача тайпара болх беча предприятеша.

Цхьабакъда, хӀанз а бокъонца пайда эцац вайцига производство дегӀайоалаяра кхоачамех. 22 предприяти я республике шоай производственни планаш кхоачаш ца еш. Из вӀалла а мегаргдолаш дац. Цудухьа эггара хьалха вай де дезар да план кхоачаш ца еш цхьаккха а предприяти хургйоаца, хӀара заводо, фабрико ритмично болх бергбола гӀулакх вӀаштӀехьдаккхар. Партийни организацей, боахамий кулгалхой, специалистий декхар да предприятей болх тоабара эша хьалаш Ӏалашдар, берригa къахьегамхой кердача шера заданеш кхоачашъяра оарцагӀбахар.

ЛоархӀаме декхараш латт кердача шера юртбоахама къахьегамхошта хьалхашка. КПСС ЦК мартовски Пленума решенешка хьежжа массехк шера оттаьча планех ийю паччахьалкхене юртбоахама продукци. Ерригача культурай хьувкъам пакхбар, хьайбаш сихха дебадар, цар продуктивность лакхъяр, паччахьалкхен заданеш-заказаш ханнахьа кхоачашдар — иштта да керттера декхараш. Уж кхоачашдара хӀанзае а оарцагӀбовла беза колхозхой, совхоза болхлой, специалисташ, сихагӀа а дикагӀа а кийчо е еза бӀаьстан балхашта, дикагӀа гӀулакх де деза хьайбашта.

Паччахьалкхено чӀоагӀа йоакхо юрташкарча болхлой къахьегам аттача баккхара. Духхьал 1966 шера лургья колхозаштеи совхозаштеи 263 эзар трактор, 85,5 эзар ялат чуэца комбайн, 130 эзар гаргга грузовой автомашинаш, 29,5 миллион тонн химически удобренеш. Доккхий балхаш де лаьрхӀад латташка хий диллара, шердерга мелиоративни балхаш.

Шеко яц парте юртбоахама къахьегамхошта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдеча Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхоша шоашкара доагӀа дакъа лоацаргхилар.

Дукха ха йисаяц парте XXIII съезд хьаелла. Цу съезда сийленца пакъа бахара вай республикерча къахьегамхоша йоаржаяьча яхьа керте а этта семилетка заданеш кхоачашъяра, кердача шера кхы а хьинар совдоаккхаш къахьегара оарцагӀбаха беза партийни организацеша болхлой, колхозхой, интеллигенци.

СОВГӀАТАШЦА ДАЬКЪАЛА ДУВЦ ОАХА ШО!

БАРАХОЕВА
Элбазкъий Лемка

КАГЕРМАНОВ
Дене Оалхазар

КЛЕПОВ
Андрей Сергеевич

ЛЕВШИН
Александр Иванович

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ПРОМЫШЛЕННОСТЕИ ЮРТА БОАХАМЕИ ХЬАЛХА ЛАТТАРАШТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ КЪАХЬЕГАМА ТУРПАЛ ЯХА ЦӀИ ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч - ГӀалгӀай АССР халкъа боахам дегӀабоалабеча къаьстта доккхий хӀамаш карагӀдувларах **Ленина ордени «Серп и молот»** яха дошо медали а луш **Социалистически Къахьегама Турпал** яха цӀи луйла:

1. **Барахоева** Элбазкъий Лемкайна — Наьсарен района «Назрановский» совхоза дояркана.

2. **Кагерманов** Дене Оалхазара — Урус - Мартана района «Красноармейский» совхоза бригадира.

3. **Клепов** Андрей Сергеевича — Грозненски крекинг-завода воккхагӀа волча оператора.

4. **Левшин** Александр Ивановича — «Малгобекнефта» мехкдаьтта промыслови управлене № 1 йолча тохкама кӀоарга бурув деттача контора бурув деттача мастера.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
Н. ПОДГОРНЫИ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1964 ш. 24 декабрь.

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ПРОМЫШЛЕННОСТЕ, ЮРТА БОАХАМЕ ХЬАЛХА ЛАТТАРАШТА, ӀИЛМАИ КУЛЬТУРАИ БОЛХЛОШТА СССР ОРДЕНАШИ МЕДАЛАШИ ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Нохч - ГӀалгӀай АССР халкъа боахам, Ӏилма, культура дегӀайоалаеча толамаш дахарах **совгӀаташ лулда:**

ЛЕНИНА ОРДЕН

1. **Алмазов** Ӏаддалий Илеза — Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела.
2. **Гайрбеков** Пайрабика Муслима — Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета председатела.
3. **Зармаев** Ӏабдулрашида Ӏабдул - СаӀида — Шаьла района «Джалка» яхача совхоза звеньевойна.
4. **Крапивин** Владимир Николаевича — город Грознерча «Красный молот» яхача машинаш еча завода токара.
5. **Матаев** Берсана — Ачхой-Мартана района «Лермонтовский» совхоза звеньевойна.
6. **Пожидаев** Василий Павловича — КПСС Наурски райкома хьалхарча секретара.
7. **Попов** Михаил Михайловича — «Старогрознефта» мехкдаьтта промыслови управлене тохкама кӀоарга бурув деттача контора бурув деттача мастера.
8. **Тазбаева** Кхокхийна — Шаьла района Ленина цӀерахча колхоза дояркана.
9. **Титов** Федор Егоровича — КПСС Нохч-ГӀалгӀай обкома хьалхарча секретара.
10. **Шаго** Даниил Павловича — Грозненски района Грозненски шурий совхоза директора.

(ДӀахододар хургда).

БУРУВ ДЕТТАРАШТА КАРАГӀДУВЛАРАШ

Карабулакски бурув деттача контора коллективо укх шерара план хана 11 дий хьалха кхоачашъяьй.

40 эзар метр бурув техад бурув деттараша. Царех 12700 метр эӀамига диаметр йолча осташца техад. Планал шозза совгӀа хул из ГрозНИИ конструкцех дола одношарошечни оста балха юкъедихьад бурув деттараша. Уж осташ балха юкъедахьарах шера план а кхозза тӀехкоачашъяьй контора коллективо.

Бурув деттараашта юкъе эттача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай мастераша Касаковеи, Золинеи, Губинеи кулгалдеча бурув деттарий коммунистически къахьегама бригадаша. Мастера Насанова кулгалдеча бригадо ши план кхоачашъяьй укх шера.

Къаьстта дика балха толамаш даьхад мастер Широкоступ керте латтача бурув деттарий бригаде.

Заманнул яхача районе цар тохиам баьча скважино хьалхара мехидаьтта деннад. Деннеи биисаннеи 520 кубометр «Ӏаьржа дошув» доаккх скважино, вешта аьлча 200 тонн планал совгӀа.

Из буровикаша хургйолча КПСС XXIII съезда луш дола совгӀат да.

А. БАКАЛЮК.

Цифраши факташи СЕМИЛЕТКА ЧАКХЙОАЛАШ ЛАТТ

Коммунистически партеи Советски правительстваи берригача балха ларде улл советски наьха вахара хьал тоадара а хоздара а, цун дегӀауха материальнии духовнии эшараш кхоачашдара а хьакъехьа хӀара денна еш йола йоакхо. Цунах гу вай партена шин керттера декхар, сийлахь-воккхача Ленина васкеташ вахаре кхоачашдара беча берригача шин балха маӀан.

Советски Союзо хӀанз хьаю дунен промышленни продукцех 20 процент гаргга яр — цхьана хьаийцача Англе, Франце, ФРГ-е хьаечул дукхагӀа. Дагадохийтаргда вай, 1917 шера дунен промышленни производстве СССР удельни дозал 3 проценталл кӀезигагӀа хиннаlга.

* * *

1921 шера 17 августе «Главзолото» яхача заводо В. И. Ленина яйтар хьалхарча советски сома образец. Цунга хьежача, Владимир Ильича укх тайпара йоазув дир: «1921. Дото сом. Лораде». Ше кхо ца деш къахьегарах советски халкъо юхаметтаоттабир бохабаь боахам, вӀаштӀехьдаьлар экономика чӀоагӀа дегӀайоалае, советски сом чӀоагӀде, мехка къаман доход лакхъе. 1964 шера из хилар 181,5 миллиард сом — 1958 шерарчул 54 миллиард сом дукхагӀа.

* * *

1965 шера потреблене общественни фондашцара балха волча цхьан сагага кхоачаргда 400 сом гаргга ахча.

* * *

Наха эша хӀамаш хьаелга 60 процент гаргга лакхлу ворхӀ шера. 1965 шера вай яйгача индустре советски наха лургда 1958 шерарчул дукхагӀа 1 миллиарди 600 миллиони метр кӀада, 126 миллион пар телата кога гӀирс, 1 миллиони 300 эзари холодильник, 2 миллиони 700 эзари телевизор.

* * *

Паччахьалкхен ресурсех дулх, дулха-даьтта, цӀенача шурий продукци йоаккхилга 1958 шераца нийсдича 1,5-заачул дукхагӀа лакхлу семилетка тӀеххьарча шера. Укхаза дагадохийта доагӀа, укх шера 9 бетта даьккха шекар-песок 1938 шера ара мел хийцачул дукхагӀа хилар, цу шера из даьккхар 2,5 миллион тонн.

* * *

Кхачан продукташца мохк Ӏалашбеча доккха дакъа юкъедихьад чкъаьран промышленноста къахьегамхоша. Контрольни цифрашца лерхӀаш дар семилетка тӀеххьарча шера 4,6 миллион тонн чкъаьра, киташ, форда оакхарий даха. Соахка баьккхар 5,2 миллион тонн чкъаьра а форда продукташ а.

* * *

Рекордни боарамах боамби баьккхаб семилетка тӀеххьарча шера юрта боахама къахьегамхоша. Масала, Узбекистано хӀанзлехьа дӀадахьийтад 3 миллиони 850 эзари тонн «кӀай дошув», Таджикски ССР-о — 565 эзар тонн лаккхара дикал йола бедал, Туркменски ССР-о — 500 эзар тонн совгӀа. Дукха боамби-бедал хьалхкебаьб Азербайджана, Казахстана, Киргизе колхозашеи совхозашеи. Дагадохийтаргда вай, 1958 шера СССР-е 4,3 миллион тонн из маьхала технически культура гулъяь хилар.

1958 шерарчул дукхагӀа халкъа эшача товарийи кхачани цхьадола тайпаш хьадаьд 1965 шера 9 бетта. Масала, 358 миллион пар телата кога гӀирс арахийцаб хӀанзлехьа, хӀаьта 1958 шера — 356 миллион, цӀенача шурий продукци 8,8 миллион тонн, 1958 шера — 6 миллион, консерваш — 5,4 миллиард банка, 1958 шера — 4,1 миллиард, дулха - даьтта — 904 эзар тонн, 1958 шера — 659 эзар тонн.

* * *

Паччахьалкхени кооперативнии торговле розничи товарооборот 59 процент лакхъеннай семилетка шерашка, цу даькъе юкъарча кхачан предприятей — 50 процент.

* * *

Къаьстта лакхденнад бахача нахага культурно-бытови товараш доххилга. Масала, 1958 шерарчул 3,9-зза дукхагӀа телевизораш йохкаргья укх шера, холодильникаш — 4,9-зза, барзкъаш дутта машинаш — 6,5-зза пианино а роялаш а 2,6-зза, мотоциклаши, мотороллераши — 2-зза дукхагӀа.

* * *

1200 эзар совгӀа болхлой моттиг я торговле предприятешка, хӀаьта 1958 шера 844 эзар яр уж. 6 миллиони 300 эзари саг Ӏоха йиш я кафе, столовей, ресторанний, чайней хӀама дуача истолашта гонахьа. 1959 шера 1 январага цар чу яр 3,8 миллион моттиг. Юкъарча кхачан предприятешка кийчду 60 миллион гаргга тайп-тайпара даа хӀама.

* * *

Семилетка 6 шера хьайийлай кхы а 25 эзар совгӀа бытови гӀулакх ду комбинати мастерскеши. ХӀара денна массе тайпарча транспортаца мехка дӀа-юха вуг 60 миллион совгӀа пассажир, дӀайохьийт миллион телеграмма, 260 миллион сома маьха товараш дохк.

* * *

ВорхӀ шера городашкеи болхлой поселкашкеи хьалдергда 550 миллион совгӀа квадратни метр йола наха чуӀе цӀенош, юрташка 3,5 миллион цӀа. Уж хул семилетка дӀайолаялалехьа, Советски Ӏаьдало дерригача шерашка хьалдаьраш миссел.

* * *

Паччахьалкхени колхозийи средствай чотах Советски Союзе ворхӀ шера хьалъергья 11,2 миллион моттиг йола школаш, 3,3 миллион моттиг йола берий учрежденеш, 400 эзар совгӀа менги хошаргбола больницаш.

* * *

Инженераш кийчбара дунен тӀа хьалхара моттиг дӀалоац Советски Союзо. СССР-е хӀанз уж арахец США-чул кхозза дукхагӀа. Европа дерригача капиталистически мехкашкарчарел шозза совгӀа дукхагӀа ба вай мехкара студенташ. СССР-е 10 эзар сага 157 студент кхоач, хӀаьта Японе — 79, Франце — 61, Англе — 50, ФРГ — 44, Итале — 45.

* * *

1964 шу чакхдоалаш СССР-е болх беш яр 139 эзар киноустановка, хӀаьта 1958 шера 78 эзар яр уж. Соахка 4 миллиард совгӀа саг хилар киносеансашка, семилеткал хьалхарча шера хинначул 730 миллион саг дукхагӀа.

* * *

Цхьан хана В. И. Ленина дагаьллай, Россе 50 эзар библиотека хургйола ха. ХӀанз 370 эзар гаргга я уж мехка. Вай библиотекай книжни фонд — 2 миллиард совгӀа экземпляр, царех пайда эцаш ва 100 миллион совгӀа саг.

* * *

Дег тӀарча безамцеи дас сандна йоакхо еш Ӏалашду вай бераш Советски паччахьалкхено. Мехка юкъерча школашка соахка дешаш вар 47 миллион гаргга саг. 10 миллион гаргга бер хьалхеду берий бешамашка, яслешка, берий майдашка. ВӀалла аьттехьа а дац капиталистически дунен сурт. Американски «Прогресса духьа Союз» йолча Латински Америке 70 миллион саг ва йоазув-дешар ца ховш, берех ахаш школе ахац. Американски сенаторех цхьанне мукӀарал мадарра, 3 миллион саг ва США-е е яздe а е деша а ца ховш. ФРГ-е тоъацар 65 эзар классни помещени, 100 эзар хьехархо.

* * *

Вай мехка саго вахаш йоаккха ха— дунен тӀа эггара лакхерчарех цаӀ. ВорхӀ шера вайцига кхы а цхьан шера тӀаккхийттай саго вахаш йоаккха ха, юкъера лаьрхӀача хӀанз 70 шу доаккх саго вахаш. 1958 шера 10 эзар сага кхоачар 18,6 лори 73 менгии, хӀаьта дӀадахача шера — 23 лори 93 менгии.

* * *

ДӀадахача шераца нийсйича 10 процент лакхъеннай къахьегамхой ахчан доходаш 1965 шера.

* * *

Советски наха дика кхетаду, производства средстваш хьаяр дӀахо дегӀадоаладелга — халкъа эша товараш сихагӀа арахецара а халкъа вахара хьал тоадара а бола боккха низ хилар. ВорхӀ шера химически промышленносте юкъейихьа капиталовложенеш 9 миллиард сом совгӀа я. Цу юкъа хьалъяьй 400 йоккха химически предприяти, 2,5-зза дукхагӀа арахец продукци. Масала, 1964 шера хьадаьд 361 эзар тонн химически хьоасий, хӀаьта 1958 шера 166 эзар тонн.

Цо йиш хилийтай химически хьоасех пайда а эцаш 2 миллиард совгӀа метр кӀада дӀадахача шера арахеца, бахача наьха хӀара сага сих кхоач 9 метр гаргга.

* * *

ВорхӀ шера 4-зза совгӀа дегӀаденад газ йоаккхилга. Халкъа боахаме а быте а шерра пайда эц газах. Мехка хӀанзе 8,2 миллион квартира я газ чуйилла.

* * *

Семилетка шерашка Украине планал совгӀа хьаергья 7 миллиард совгӀа сома маьхе промышленни продукци.

МАССАЗА НАХАЦА

Дукха ха йоаццаш «Наурский» совхоза коллективо керттерча агронома Анна Ивановна Пензуровайна доккхий ловцаш даьхар цунна РСФСР заслуженни агроном яха цIи яларах.

Совхозо укх шера паччахьалкхенна комсаш дIаялара а уж чуяра а план 120 процент кхоачашъяьй. КIезига къахьийгадац Анна Ивановнас из толам боаккхача.

Поселке Алпатово меттел, ерригача районе а дика йовз из хьинар дола, дика, безаме, куст дола кхалсаг.

1955 шера поселке Алпатове «Наурский» совхозе ера Пензурова. Цу шера хьахулаш йоагIаш яр из совхоза. Еррига а 229 гектар мара яцар цун комсаш. ЧIоаггIа дегIабенаб из боахам укх итт шера. ХIанз 1900 гектар комсаш я совхоза. Совхоз йоагIаш санна дегIабоагIар нах а, Анна Ивановнас кхетам а луш, говзал а Iомаеш. Масала, А. М. Конев цу совхоза шоллагIча отделене бригадир вар. Цо заочно йистеяьккхар юртбоахама институт. ХIаьта М. И. Егоров мугIарера болхло мара вацар. Из дика болхло вар, цунна дукха дезар комсаш хьалкхеелга. Пензуровас хьехам бар баьхан долаш техникум яьккхар цо, комсаш лелаяра говзал а Iомаеш. ХIанз цу отделене агроном ва Михаил Ильич.

Дукха ба совхозе бригадираш, агрономаш, мугIарера болхлой заочно институте, техникуме дешаш. Цар керттера хьехархо я Анна Ивановна. Цо езаялийтай царна комсаш кхеяра говзал, доккха новкъостал ду цар шоай комсаш лелаяра культура лакхъяра.

ХьалхагIа Пензуровас комсаш лелаяра техниках йолча лекцешка ладувгIаш хиннача цар хIанз шоаш еш совхоза болхлошта цу темах лекцеш.

Совхозе чIоаггIа терко ю комсаш лелаяра гIулакх Iомадара, дикагIа дола сорташ хьалкхедара, уж чIоаггIа хьувкъаргйола хьалаш Iалашдара. Комсаш кхеяра тайп - тайпарча темаех лаьца совхоза болхлошта лекцеш йийшай, беседаш яьй кхыча специалисташа а. Уж ба. масала. О. П. Банковская, Г. В. Прописная, Р. И. Беленко, В. М. Селезнева. Б. Н. Бордаков, Н. В. Диденко, Н. А. Бабарыкин, В. Н. Солодовникова, кхыбараш а. Анна Ивановнас шерра дIайоаржаяйт дикагIа йола опыт, ше Iомабаьча специалисташа шоай опыт вIаши йовзийтилга вIаштIехьдоах.

Дика а агротехнически йоагIача ханашка а болх бар баьхан долаш комсаш дика хьувкъаяьй Калистова Валентина Петровна керте латтача бригадо. Къона саг я Калистова, бакъда цун йоккха балха опыт я, цо болхлошта лекцеш еш. Масала, цо дийцал комсаш лелаерашта комсий ховха гаьнаш миштта яIа ева а уж нийса яIарах боала пайда а. ЧIоагIа гIадъяха я Анна Ивановна ший ученица иштта дика кхеташ.

ЧIоагIа сий ду Пензуровай района къахьегамхоша, уж теш цо шоашта дикадар дергхиларах. Даьхенна ще кхо ца еш боккха болх барах вай мехка эггара тIехдола совгIат деннад цунна — Ленина орден.

Анна Ивановна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат а шоай совхоза парткома член а я. Цо боккха политически а кхетама а болх бу къахьегамхошта юкъе.

Цар дагалаттараш, де лерхIараш дувц шоай депутатага, ладувгI цо цIенача дег тIара беча хьехамга. Из йолча воагIа вокха а зIамига а. «Ши воI хьалкхеваьвар аз; цхьаннегара а новкъостал дац сона» яхаш дувц йоккхача саго Пензуровайга. Дагаяла енай из ший депутатаца. Анна Ивановнас новкъостал ду цунна.

ЙоагIа къона кхалсаг. Новкъостал де сона, йоах цо, Пензуровайга, мар тхо деррига ший дезал а тIехьа Волга тIа керда гIишлош еча ваха дIаваха гIерт, са безам бац яха. Совхоза вIашагIтехача хьалхарча денешка дена болх беш хьайоагIа со. Совхоза вахарга яьинача сона лац дуккхача бовзача, безача новкъостех къаста, яхаш дувц цо.

Анна Ивановнас ше йолча хьийхар из а цун мар а. Пензуровас дуккха къамаьл даьчул тIехьагIа, дIа ца водаш виса раьза хилар цу кхалсага мар.

Титов Александр чIоагIа айхваза вар ший сесагаца, къаракъ а мелаш летар. «Анна Ивановна йолча гIоргъя со, кхы хьо ца соце», шийга сесага аьлча, хьакхийтар хьаьрваьнна хьайза Титов. Цо дика кхетадир Пензуровас къамаьл шийца дича, ше соцавергхилар.

Вай ерригa йоккха Даьхе санна, «Наурский» совхоза а дуккхача къамах бола нах бахаш я. Укхаза бах нохчий, эрсий, гIалгIай, украинцаш, армянаш, гуржий. Барт тайнеи вIаши безамеи болаш баха а бах уж, болх а бу цар. Царех хIаранеца цIенча дег тIара къамаьл де хов цу массане дика лоархIаш йолча Анна Ивановнайна...

Наха ше хьехам беш хиларал совгIа ший кхетам, говзал лакхъеш а чIоагIа къахьег Пензуровас.

Бийса яха ха я. Алпатово яха поселок мерзача набарах еннай. Бакъда, Анна Ивановнай цагIара лампа йовш яц. КПСС историе кружоке ше ергйолча занятега кийчлуш йоал из. «Фу ховш хила веза болх дикагIа бара, бокъонца вола коммунист а хинна дIаоттара?» яхача хаттара дала нийса жоп лех цо. «Адамаша яь еррига ганзаш яйза ший кхетам лакхбаьчул тIехьагIа мара коммунист хила йиш яц» яхача Ленина дешай дукхзаза а уйла ю цо.

Е. САРАНЦЕВА.

ТОЛАМАШ ДАЬХАД, ЦХЬАБАКЪДА...

Укх шера планах паччахьалкхенна дIаяла езаш хинна 720 тонн шура 15-ча октябре дIаенна баьлар Шелковской района Кирова цIерахча колхоза шурий-товарни ферма къахьегамхой. хIаьта 10 ноябре тIаийца денхараш а кхоачашдир цар.

20 декабре колхозо планал совгIа ехна шура 80 тонн гаргга я. ТIаккха укх шера кхы а 20 тонн шура йохка дага я ферма коллектив.

ХIара Iаттагара 3200 килограмм гаргга шура яьккхай Исраилова Исайлаcи Буханцева Вераси. ТIаккха цар тIаийца денхараш 2500 килограмм йоаккхаргья аьнна мара дац. ХIаьта 2400 яккха лерхIаш хиннача Габараева Елизаветас 2900 килограмм яьккхай.

ДIадахача шера паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашъяьяц колхозо. Укх шера дукхагIа йоаккх ферме шура.

ДикагIа кхоаб укхаза доахан а. Ферма гонахьа сийна конфейер я. Даим бIаьстан юхьен, аьхкийи кормокухне муж кийчбаьб ферма хьайбашта. Из да цар гуйра хьатIакхаччалца шура геттара дукха яккхара керттера бахьан. ХIанз кормокухни болх беш яц. ТIаккха цар хьайбашта силоси чаи мара телац, цудухьа геттара лаьгIенкай хIанз хьайбашкара цар йоаккхаш йола шура. Укх тIеххьарча хана свекла а ювю доаханна. Цул совгIа цар хьайбашта тела ча каг яккханза а пропарка йинза а да. Хьагучох шоашта карагIдаьнначох кхоачамбаь ба колхоза кулгалхой. Нагахьа санна укх шера январь бетта денз сентябрь беттага кхачалца дIадахача шерарчул дукха дукхагIа шура йоаккхаш хиннаяле, сентябрь, октябрь, ноябрь беттаташка кIезигагIа яьккхай ферме шура.

Доаркашта алапи йоаккхача шурий хьоаналга хьежжа язду. Социалистически яхь лелаяр гIулакх лерттIа леладу. Цхьаннегара дIа мел ийккхача беррига доаркаша шура яккхара планови заданеш кхоачашъяьй.

Доакъар кхоачамхиллал Iалашдаьд колхозо. Цхьабакъда. йоаккха шура кIезигъеннай. Из терлалдеш хила беза колхоза кулгалхой.

С. МАЙСИГОВ,
тха собкор.

МЕХКДАЬТТА ДУКХАГIА ДАККХАРА НИКЪ

ДIабода болхлой, къахьегами мехкдаьтта промышленносте еш йола капиталовложенеш кIезиг а еш мехкдаьтта доаккхилга чIоагIа лакхде йиш яц, нагахьа санна автоматизацеи телемеханизацеи даькъе керда карагIдаьннараш юкъе а кхувлаш мехкдаьтта даккхара технологии техникеи массе оагIорахьара эргаяьккха тоа ца йича.

ХIанзара мехкдаьтта доаккха предприяти чоалхане дукха доакъош дола, шерра майдаш чулоацаш бола боахам ба. Цунна чуйоагIа керттереи гIонна йолеи технологически объекташ.

Керттера технологически объекташ — уж духхьал мехкдаьтта доаккхаш йола, транспорта. промысла чу юххьанца мехкдаьттеи гази кийчъеш йола объекташ.

ГIонна йола технологически объекташ — уж керттерча технологически объектай болх цхьан боарамах Iалашбеш йола объекташ, вешта аьлча компрессорнии насосни станцеш, котельни установкаш, энергобоахам, водоснабжени, тIоанашка давлени лоаттаю объекташ, иштта кх. дI.

Шерра яьдача йоккхийча майдашка скважинаши кхыйола мехкдаьтта промыслови объекташи хиларца, мехкдаьтта промыслай болх даим технологически цхьан тайпара леларца, керттерча технологически процессашта чIоагIа терко еш тIахьожам лоаттабе безарца дувзаденна къаьстта лоархIаме да мехкдаьтта доахача предприятешка автоматизации телемеханизации юкъейоалаелга.

Нохч-ГIалгIайчен мехкдаьтта промыслашка цу оагIорахьа хьалхара гIа баьккхар 1955 шера.

Мехкдаьтта скважинашта диспетчерски тIахьожам лоаттабара а телеуправлени яра а йола система кийчъе лаьрххIа специалистий группа къоастайир «Старогрознефть» яхача НПУ, тIехьагIа цун ларда тIа вIашагIъеллар конструкторски бюро, хIаьта кхы а массехк шу даьнначул тIехьагIа—«ВНИИКАНЕФТЕГАЗ» яха Грозненски филиал.

Таханарча дийнахьа мехкдаьтта промыслай автоматикеи телемеханикеи службай а «ВНИИКАНЕФТЕГАЗ» ячаха Грозненски филиала а болхлоша къоастадаьд скважинай кIоарга-насосни фонда телемеханизаци яра дош. Нагахьа санна дукха ха йоаццаш а тIехьа скважинай йолаш йолча фонда гIулакх (обход) де геттара халеи физически Iаткъаши хинналале, хIанз вIалла хала а дац из гIулакх.

Еррига кIоарга-насосни фонд телеуправлене тIа яккхаро йиш хилийтар промыслови диспетчерски пункташкара скважинай балха тIахьожам лоаттабе, мукъабаьннача болхлой низах кхыча балхаш тIа пайда эца.

Къаьстта хьокхаме я «Старогрознефть», «Октябрьнефть» яхача мехкдаьтта промыслови управленешка юкъейоалаеш йола автоматикеи телемеханикеи.

ДIадахача 3 — 4 шера «Старогрознефта» НПУ цехашкеи промыслашкеи автоматизаци яьй ногIа долча балхашта. Цу гIулакха Старопромысловски района территорех майрра ала йиш я, Iилман-тохкама институташа кийчъеш йолча аппаратура тайп-тайпарча системаштеи образецаштеи тохкам бу технически полигон я из аьнна.

ЧIоагIа хала да цу массехк шера даьча деррригача балхий мах бе, хIана аьлча балхий дуккха тайпаш экспериментальни дар, практически юкъе ца доаладеш тIахьожама а управлени яра а эша керда аппаратуреи приборашии хьаяра деш дола балхаш дар уж.

Эксперименташца цхьана, районе автоматизаци яьй нах бахача пункташка мела а технически а хий лоаттадеча 4 хина насосни станцена, промышленни объекташта, иштта автоматизаци яьй компрессорни станцена, Ташкалински майдане йолча мехкдаьтта парка, 93-ча участкерча мехкдаьтта хьагулдеча трапни установкана.

«ВНИИКАНЕФТЕГАЗ» яхача Грозненски филиала коллективаца цхьана боккха болх баьб мехкдаьтта управленеи бурув тохача конторай специалисташа. Бурув тохача контора диспетчерски пультагара технологически процесса керттерча оперативни параметрашта гаьннара тIахьожам лоаттабе йиш йола прибораш оттаьй цар бурови установкаш тIа.

Хьалхарча аргIан кхоачашде лерхI скважина чурча бурови инструмента дозала гаьннара тIахьожам лоаттабара, грязеви насосашка давлени лоаттаяра тIехьа тIахьожам бара, диспетчера а бурильщика а вIаши деш дола къамаьл чIоагIа хаазийтара де деза балхаш.

ДIадаха шу чакхдоалаш кхаь бурови установке хьалхара тохкамаш дир цу тайпарча система образецашта. ЧIоагIа теркам тIаезаши перспективнии я электропередачай лаккхара вольтни линешка гIолла информацеш ялара метод. Из метод юкъейоалайича хьалде дезац бувзама лаьрххIа каналаш, цул совгIа, тешамегIа я из метод.

Кхыча мехкдаьтта промыслови управленешка автоматизаци яь йолча объектел совнагIа «Октябрьнефта» НПУ теркам тIаозаш автоматически управлене тIа яьхай «ГIойт-Корт» яхача участкера групповой сборни участкаш, 2 резервуарни парк, поршневи насосаш йола насосни станцеш.

«Октябрьнефта» НПУ санна «Старогрознефта» НПУ а кердадар шоайщига юкъедоаладац «ВНИИКАНЕФТЕГАЗ» яхача тха филиало промышленни тохкамаш даьчул тIехьагIа мара.

1965 шера автоматика а телемеханика а юкъейоалайир тха кхыйолча мехкдаьтта доахача предприятешка. Цу ханналца скважинай кIоарга-насосни фонда мара телемеханизаци яьцар.

Масала, «Малгобекнефть» яхача НПУ автоматизаци яь я города хий лоаттадеш йола хина насосни станцеш, «Горскнефть» яхача НПУ — тIоанашка хий чуухийта насосни станци йолча установка, Гудермеса НПУ — эггара гаьнагIа уллача «Беной» яхача участкера хина насосни станци, группови дустама установкашка автоматизаци яра даькъе боккха болх баьб «Сунжанефта» НПУ мехкдаьттахоша. Цар кийч а яь хIана промышленни тохкам беш я дебита доза дусташ йола конструкци.

«Грознефта» мехкдаьтта управлене объекташта автоматизаци еча хана, доагIаш махиллара юкъейоалаю цун опытни производства хьаяь йола автоматика института Грозненски филиала аппаратура. Мехкдаьтта управлене инженерно-технически болхлошца цхьана филиала конструкторашa цахаддаш болх бу автоматика аппаратура эргаяьккха тоаяра, хIаьта а хила безача тайпара бац из болх. Опытни балхашка лакха мах дIабодаш хиларо лохъю автоматизаце технико-экономически эффективность.

Автоматика ерригача системаша а средстваша а болх беш мел ха йоаккхаргья белгалдара даим тIахьожам лоаттабу автоматикеи телемеханикеи йолаш йолча средстваша болх миштта бу хьожаш, балха тIа мел хула нарушенеш дIа а язъеш. Цу тайпарча анализо йиш хулийт системага лертIа болх ца байта бахьан малагIа да ха, из кхоачамбоацар юкъера дIадаккхара конструктивнии технологически наькъаш лаха. Цунах хьахуларашa хьахьокх цу тайпара болх зехьа ца белга.

Фонтанни скважинай чура мехкдаьттеи гази хьагулъечеи дустамеи групповой установкашта автоматизаци е лерхI дукхагIча даькъе «Малгобекнефта» НПУ. Лаккхара давлени а лоаттаеш мехкдаьттеи гази цхьан турба чу гIолла хьаозаш йола система я цига балха юкъекхувлар. Автоматически дебитомераш юкъейоалаярах йиш хул дуккха мехкдаьтта луча фонтанни скважинай балха тIахьожам лоаттабе.

Планах лерхIаш да 1970 шерага кхачалца резервуарни паркашта автоматизаци е. Юххьанца моттигерча автоматикаца IалашъергIья мехкдаьтта паркаш.

ТIа-тIа из эргаяьккха тоаьчул тIехьагIа мара автоматически управлене тIа йоахаргьяц Вознесенскера, Iаьлий-Юртара, Хаян-Кертера керттера мехкдаьтта паркаш.

Иштта, производственникаша, Iилмахоша, конструкторашa, рационализаторашa шоайла барта а болаш керда наькъаш лех производства рентабельность айяра, къахьетама овсарле лакхъяра, автоматикаи телемеханикаи средствашца производство Iалашъяра наькъаца советски мехкдаьттахой балха хьалаш тоадара.

А. ВАЙНШТЕЙН,
«Грознефть» яхача объединене мехкдаьттеи гази йоаккхача отдела вокхагIа вола инженер.

Из ба хьалхашкахьа боаккха гIа

1966 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБАРА ТЕМПАЕХ

СССР Лакхехьарча Совета декабрьски сессе болхи цо тIаийца законаши доашхаш я хIанз а дунен пресса. Из-м кхетадеш а да: моллагIча мехкарча масса тайпанаьха уйла массаза а тIаийзай. хIанз а увз 230 миллион долча советски халкъа гIулакхашеи планашеи.

Бакъда, массанехьа а цхьатарра лархIац сессе болх.. Советски Союза доттагIаша сийлахь-йоккхача социалистически держава экономическии духовнии вахаре дIахьалхашкахьа баьккха керда, цу тIа а, дикка боккха гIа лоархI СССР Iаьдала лакхехьарча органа решенеех. Цар кхетамцеи нийсей мах бу халкъа боахама плана а, иштта паччахьалкхен бюджета а. Социализм, демократи, прогресс еза гоама хиларах бIаргаш кхаьла болча СССР моастагIашта кхыча тайпара хет из. МоллагIа бахьан лех цар Советски мохк во могабе, цун экономически хьал хьаIадоагIача шера цо кхоачашъергйола халкъа боахама проблемаш бIагIарча кизга чура гойта гIерташ.

Шоаш язъю хIамаш ешаш бараш советски экономика дегIаахара темпаш чIоаггIа лохлуш латташ хиларах фуннагIа дая а тешабе гIерт Малхбузен Европера, Америка ВIашагIкхийттача Штаташкара цхьаболa обозревателаш.

Фанташиа хьожаргда вай. Сессе чIоагIъяьча 1966 шера СССР халкъа боахам дегIаахара плана тIа оттадаьд дIадоалаш латтача укх шераца нийсйича промышленни продукци 6,7 процент дукхагIа арахецилга.

Бакъда, 1966 шера 6,7 процент дукхагIа хьаергья промышленни продукци, хIаьта юртбоахама продукци — 8—10 процент дукхагIа. Из ба моллагIча капиталистически мехка тамашийна лоархIаргбола хьалхашкахьа боаккха гIа. СССР-еи Америка ВIашагIкхийттача Штатийи экономика дегIаахар вIаши нийсдеш йолча США Паччахьалкхен департаменто Iалаьмате дика хьал хилара белгало лоархI США валови къаман доход 4 процент лакхъяларах. Президентски хоржамаш хулача деношка Французски паччахьалкхен гIозараша доккхал а деш хьакхайкадора шера юкъера лаьрхIача 7 шера мехка промышленни продукци 4.9 процент дукхагIа хинна хилар. ТIаккха СССР-е промышленни продукци 6,7 процент лакхлуш хилча Америкаи Малхбузен Европаи цхьаболча обозревателаша темпаш лохъялар хIана лоархI?!

Белгалдаьнкхача лоархIаме хургда, 1966 шера производства средстваши халкъа эша товараши дукхагIа хьадара темпаш хьалхагIарчул дуккха а дукхагIа гаргайоагIаш хилар. Нагахьа санна хьалхара яраш хьатIадоагIача шера 6,9 процент дукхагIа хулаш яле, шоллагIа дараш 6 процент дукхагIа хургда.

Ца хьоахадеш дита йиш яц ерригача экономика гIулакхашта шоай воздействи еш дола энергетика. мехкдаьттаи газовии промышленность, хими, машиностроени санна дола СССР халкъа боахама доакъош ерригa промышленность бIарчча хьайицача дегIа йоагIачул дукха а сихагIа дегIаухаргдолаш хилар. Энергетика 11,3 процент дегIайоагIаргья, мехкдаьттаи газовии индустри — 12,3 процент, хими — 12 процент, машиностроении металлообработкеи — 9,1 процент.

Советски индустри дуккхача шерашка дегIаахара опыто тешал ду, паччахьалкхен халкъа боахама планаш массаза а тIехкхоачашъеш хилара. ХIанз ССС-е чакхйоаккхаш латтача экономически реформо цу гIулакха кхы а шерагIа перспективаш хьаелл.

СССР 1966 шерарча халкъа боахама плана белггалагIа дола гIулакх — юрта боахам айбарга хьалхагIа цIаккха а ца дахийтача тайпара дукха дIадохийташ дола материальнии финансовии рузкъаш. 13 миллиард сом совгIа дохийтаргда колхозийи совхозийи производствага. Цо Iалашдергда лаьтта леладечеи хьайбаш леладечеи механизаци яра, юрта боахама электрификации ирригации яра боарам дукхагIа лакхбелга. Советски юрташка дуккха а дукхагIа яла лаьрхIад минеральни удобренеш, кхомегIеи технически кердагIеи йола машинаш.

КПСС ЦК сентябрьски Пленуме лаьрххIа оттадир халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошта юкъера, белггала аьлча, промышленностаи юрта боахамаи юкъера пропорцеш тешшаме кхоачашъянза ярг ца хиларах дола дош.

СССР экономика дегIаахара темпаш ювцача хана белгал ца яьнихача яргйоацаш кхы цхьаькха моттиг а я укхаза. Абсолютни цифрашца лоархIаш социалистически промышленноста продукци дукхагIа йоаккхача ЦХЬАН ПРОЦЕНТА динамика дагайохийта безам ба са: 1959 шера 1,3 миллиард сом хилар из; 1960 шера— 1,4 миллиард сом; 1961 шера — 1,6 миллиард сом; 1962 шера 1,7 миллиард сом; 1963 шера 1,9 миллиард сом; 1964 шера — 2 миллиард сом; 1965 шера — 2.2 миллиард сом, хIаьта 1966 шера СССР-е совгIа яьккха цхьа процент промышленни продукци 2,4 миллиард сома маьха хIана хилац аьнна хургья.

Шин событеца белгалдоалаш хургда СССР-а 1966 шу. Цкъадале, из да керда пятилетна дIайолалу шу — из ше маярра ювцаргья март бетта хьаьллача Советски Союза Коммунистически парте XXIII-ча съездо, шозлагIадале, из да КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеш практически кхоачашъергйола, экономически реформа лардаш чакхйоаргйола шу.

Советски экономика дегIаахара темпаш унзаре чIоагIа лохлуш латт, яхаш дувца хабараш беламе хургдар. нагахьа санна шоашка яхачох тешаш багIа миллионаш бола кепа йоазув дешараш тувлабе гIерташ наьха санна къахьегаш малхбузехьарча пресса цхьайола органаш ецаре.

Яков УШЕРЕНКО,
АПН комментатор.

ГIИШЛОШЪЕРИЙ СОВГIАТАШ

«Грозхимнефтестроя» треста № 9 йолча гIишлой-монтажни управлене коллектив республике лоархIамегIачарех цаI я. ТкъоалагIча декабре семилетка тIеххьарча шера план кхоачашйир гIишлошъераша генеральни подрядах 102,1 процент, шоай низаца 109,2 процент. Къахьегама овсарле 1.6 процент лакхагIа я хила езачул.

Ерригача коллективо чIоагIа доккхал деш да республика химически промышленноста лоархIамегIа йола Грозненски химически комбинат хьалъеча шоаш керттера дакъа лацарах. ДукхагIа дола балхаш ханал хьалха йистедоахаш дIабихьар из бехктоххама болх управлене гIишлошъераша. Советски Союза эггара хьалха еш йолча полиэтилена цехий комплекс хьал а яь эксплуатаце дIаеннай управлене коллективо, болх беш я эзараш тоннаш фенол-ацетон доахаш йола цехаш а, иштта кхыйола цехаш а установкаш а.

Промышленни гIишлош ешшехьа цхьана хьалду наха чуIе лаьрхIа цIенош, культурно-бытови объекташ. 38300 квадратни метр долча цIеношка баха хайшаб къахьегамхой, хIаьта шу додадалалехьа хIарадар 64 квартирах латта ши цIа дIалургда эксплуатаце.

Черноречье баха нах чIоагIа раьза ба гIишлошъераша шоашта даьча совгIаташта: 88 бера лаьрхIа яслеш яьй, бIаь сага лаьрхIа берий беш, юкъера школа. Кердача поселке 520 сага лаьрхIа цхьаькха школа. Миччахьа бале а чIоагIа теркалду цар гIишлой материалий кхомбарах, йолча механизмех бизза пайда эцарах, 1965 шера 105 эзар сом паччахьалкхен ахча кходаьд управлене болхлоша.

Семилетка шерашка укхаза хьахиннай комплексни боахама расчет лелаеш йола бригадаш, итт бригадо лелаю коммунистически къахьегама сийлеи цIи. Массане чIоагIа лоархIаш я отделочни балхаш деш йола нов. Говоров Михаил, Кузминов Иван, Кургузкина Зинаида керте латта бригадаш, нов. Бургантинов Виктор, Кудрявцев Кузьма, Кругляков Петр керте латта плотникий бригадаш. Дикал лакха йолаш дIахьу шоай болх бетонщикаша Власова Антониннас, Бисултанов Зайнде, Горлова Валентинас, Чокаев Сайпуддина, каменщикаша Мальков Алексея, Димов Ивана, кхычар а.

Парте ткъаь кхоалагIча съезда сийна лакхара социалистически декхараш тIа а ийца уж кхоачашдара шерра яхь йоаржаяьй управлене болхлоша.

В. ЗЮЗИКОВ,
СМУ-9 къахьегамеи алапеи инженер.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьттехьа) Межидов Ильяс, Магомадов Абдул-Керам, Бургантинов Виктор.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДОТА ЮХХЕ ВIАШАГIКХЕТАР

ФАН ТУ,
КЪУЛБЕХЬЕНВЬЕТНАМСКИ ПИСАТЕЛЬ.

Iуйрийна 4 сахьат даьннадар. МоастагIчун тIеххьарча чIоагIален пунктера етташ йола пулемет соцаш яцар. кертах ехк хьоххаш санна гоннахьа чакхдувлар цун пхорч. Атакаш еш йолча тха группашта тIагIолла шок етташ дIаухар пхорч. Баьдеча гIолла лелхача цIера сердалах гуча а ювлаш. къайлаювлар тха бIухой герга каскаш. Йоккхийча топий пхорчаша, минаша дорха дохадора лаьтта, цIеной кIир теха кIай пенаш.

Баьдеча гIолла хьахозар:

— Кийчъе гранаташ, чехка!

— Новкъост командир, тха пулемет болх беш яц!

— БIухо Кам! Мичав бIухо Кам?

Кам хьалгIеттар, карабин чIоагIа бе а йоаллаш. Iо а теIа чехкка цIаведар из группа командир кхайкача. Ювлаяьлар пулемет. Цхьанне чIоаггIа балама тIа хIама а тоIаяь, лаьттан тIа IотIалоставир Кам.

— Мишта лел хьо! Текха ваха хаций хьона?

— Вицвеннавар со. — аьлар Кама новкъа а хеташ.

— Из кхы де йиш йоацилга ховш хилалахь! ХIанз дика ладувгIа. Мина ма ийкханге а, атака е хьалгIатта. Кхетадирий Iа?

— Кхетадир, новкъост командир.

Хала са а доахаш, карабин юхайизар Кама, ствола чу лаьтта дахадий хьежар. тIаккха цIен саьнга а этта, герз кхувсаргдола моттиг лаха эттар.

Кортамукъален эскарах хьакхетар духьа марионеточни эскараша дIалаьцача зонера ши бутт хьалха хьавенача Кама хетацар моастагIчо чIоагIъяьча пункта атака еча эггара хьалхарча тIема юкъе шийн дакъа лаца дезаргда. аьнна. ТIом дIаболалушшехьа а аьшкасаьрг техача моттига юхе позици ше лаьцача, командира а холуш кхеравелар из. Кердача бIухочоа дIатIа а вахз, букъа гIа кулг а теха, аьлар цо:

— Ма кхера, кIант. Хьай денал ураоттаде.

Бокъьалдар аьлча Кам валарах кхераш вацар. Цхьабакъда, из сагoтдеш вар. Цо эггара хьалха беш ма барий из тIом.

...ЦIаьхха оагаделар лаьтта, Iальмате дукха гIуми тIойи урагIдахар. Унзарча тато къоравеpзавир Кам. Цхьаннахьара гаьннара йоагIа командира оаз шийна хезача санна хийтар цунна:

— Атака е!

Карабин бе а тоIаяь. низзагIа хьал а гIетта, хIанз а дIаяла кхенза йолча йоккхача топа пхо нийкха гIеттача морхашта юкъе чухьад из. Никх чухайча санна зов ухар лергашка.

Атака толамца чакхъяьлар. УрагIдахийта кулгаш а долаш моастагIчун дота чура хьааравьлар массехк саг, эга а эгаш. Са а ца тохаденна сардам баьккхар Кама. Цул тIехьагIа цунна хезар. дота чу Iочу а хьежаш командира цIогIа хьекхаш:

— КIант. хьавел со волча! Укхаза ва вийна американеци эпсараши.

Виъ бIухочо хьалъарадаьккхар янке дакъа. Ваьдеча гIолла Кама бIаргадайр тIехкарашка кхаччалца дерзан дола дакъа, защитно бос болча хечех дагIа ялх ниса. ХIаьта американцага из хачий мара кхы барзкъа дувхацар.

Кам Iочуваьлар дота чу. ДIаюха хьежар. Ботинкаш бIаргаяйра. уж тIа а йийха. дIа-юха волавелар. Йоккха хилар ботинкаш. ТIера Iо а яьха, саьнга дIачу кхайсар цо уж.

НаIарга гучаваьлар командир. ЭгIаз а ваха, хьежар из Камага:

— Кам, Iовдалал ма лелае! Массаза а дагалоаттаде вай тIема законаш. — тIаккха кIеззига кIаьдагIа аьлар цо: — хIахьий дIаэца автомат. Гой из, Гарант марка яри гIапи. Раьза вий хьо, вошилг?

Шийга дукха дехар дайтанзар Кама. Американски автомат, лелаеш атта йола гIап — из да бIухочоа — патриота эшар. Бакъда, дота чура ара а ваьнна, гIап дIахьоарчаеш воаллача хана, тIехьашкара цхьанне оалаш хезар цунна:

— Ту, вокхагIвола воша!

ВIалла дага а доацаш, из хазарах Кама цIогIа хьакха минут яханзар. Хьан йоаккхаргья цунах иштта цIи? ЦIагIа вежараша, нанас, дас мара мича йоаккхар из цох. Оаз а чIоагIа тара ма йий йовзаш йолчоа. Мала хила веза из? ЧIоаггIа зувш хьежар из гоннахьа. Цхьаккха саг вацар, атта доаца шоай гIулакхаш деш хинна, цхьаннахьа баха хьувза цар отрядацара бIухой мара. Фу дол - теш ер! КIеззига дIахо а ваьнна, юха а гIалага хьажа эттар из. Из оаз юха а хезар цунна:

— Ту. вокхагIвола воша. со ва из-м. Укхаза ва со. укхаза!

Машина кIалхара йоагIа гIар хезар Кама! ТIаккха гучабаьлар цIеш доахка корта. Карабин чекха юхахьал а йиза. автомобила кIалхара хьалъара ваьннача сагагахьа тIаерзайир Кама.

— Кулгаш урагIдахийта! Чехка!

— ХIаа! ХIаа! ДIакара воагIа! ДIакара воагIа со! ВокхагIвола воша!

— «ВокхагIвола воша»! Малав хьа вокхагIвола воша? Карадалашта юкъе са-м вац гаргара саг.

— Къахетам бе, герз ма тоха. Со ва из, Суу.

—Суу...

ХIаа, йохаьча мерех цIий а ухаш, кулгаш урагIа а дахийта. хIанзза цунна хьалхашка, марионеточни эскара форма а ювхаш. лаьтта из салте Суу, цун зIамагIвола воша вар. Хин ши тIадам санна, вIаши чIоагIа тара вар уж шинъ. Юхьмараш, кабуца лист санна дола лерраш, герга мераж яр шинне а цаIаш. Каст-каста нийслора царех малагIа ва къоаста ца луш, уж бовзарашта меттел, дезала а.

Сайгонски эскара мугIарегIвола Суу, цецвалларах бIарграш а геркдаь. хьежар Iаьржа хачи аьрда балама тIара еха курткеи ювхача. юкъагIа американски гIап хьерчача, Гарант яха керда автомат бе йоаллача шийн вокхагIволча вешийга.

Кама, пленни волчоа цаьхка тIа хьежаеш вар. дегI тохадаларах меттаза а лелхаш, хьттар цо:

— Чов хиннай хьона?

— Хиннаяц. Бакъда кер-м лаа са. Во дарах да из.

— Лаьтта Iоха. Сабарде. Цкъа хьа кулгаш дIадехкаргда аз.

Хена юхе лаьтта Iохайр из. Ший мерех IодоагIаш хинна цIий пхьош хьекха дIадаьккхар цо. Иист ца хулаш ваьгIар. Цул тIехьагIа цхьа хIама а аьнна, велха волавелар.

— ХIа, гIар ма елахь. Эхь хетаций хьона? Хьайх нане кIаьнк ва алар дезий хьона? Иштта дукха ха хIана яьккхар Iа тхогахьа ца воалаш?

— Iалаьмате... Iалаьмате чIоагIа баьде йоландаь. Со... со кхерар, кхерар. Iа гIалат ваьнна сайна герз тохар.

— Велха ма велха! Волле, берригa а пленнеш болча. Цига хьадоастаргда хьа кулгаш. Тхо долча шоах саг лаьца чуволлац. Сагот ма де. ХIаьта миштаб дан нанен?

— Хьона хаций? Шоай кулгалца вай цIа доха а дайта, «стратегически юрта» дIабахийтаб уж.

— Мегаргда, из дутаргда вай хIанз. Волле.

Цунах дувца ха яц хIанз, аьнна уйла йир Кама, Суу военнопленни ма вий, цунца дега чура дувца мича доагIа... вокх оагIорахьара из зIамагIа вола воша ма вий. Веший дика оамалаш йовзар Кама.

Боеприпасаш чуйола яьшкаш дIакхухьача новкъосташта гIо деш. топаш Iойохкаш воаллача хана Суу уйла ца еш Iелацар Кам.

(АПН).

Дж. ЯНДИЕВ.

ЛЕРМОНТОВГА

Хьо тIем тIа вайтача лоамашка
Ха-зама яьлча со ваьв.
Iа уйла яьча довкъашка
Хьо вонкхий веш со а лийннав.

Цу хана лоам чу баьха са даьй
Хьона-м байза хургбац
Цар, хьо лоархIаш шоай,
Хьоах хьаьша ваь а хургвац.

Аз, се сакхетарг хилча,
Дог санна хьо сайца лелаваьв,
Лампа ма йоагае, аьнна нана
лийча,
Беттах лампа яь, со хьоца ваьгIав.

Са ваха, лела безам ба,
КIайча дунех виза ца воалаш, —
Iа санна дегаш дено хьожаргва,
Наьнъа халох ца кхераш.

* * *

МАЛХАРА КАШ

Ваьхав миска, ваьхав гIийла
Миска, гIийла лоамаро,
Хиннад цун цIа, даьсса, шийла,
Чухьувзаш из Iаьржа согато.

Белажах — топ, юкъах—шалта,
Кулг диллав зIамига оахам,
Нецаша диаь дахчан ага, —
Из хиннаб цун беррига боахам.

Ваьхав, лийннав, иразах хьегаш,
Нажа тов хинна къел дег чу
йижаь,
Ваха, лела гIерташ, къахьегаш,

Вала ца могаш, дуне дита.

Дуненга сатийсача ший бIаргех
Мецача хьаргIо чам баккхар
кхийра,
Эздий долаш, кхийнача ший
дегIах
Мецача бертий пхьор хилар
кхийра,

КIайча дуненга Iодика йийца,
Шалта, топ шийца ийца,
Из дунен миска хьаьша
Хайнав цу малхарча каша.

Капитон ЧАХКИЕВ.

Муса Джалиль

Готтача цу набахтен чу
ТIеххьар Iазап цо теххад.
ДIакхалхав поэт дунен чур
Зовне иллеш цун сецад.

Адам доацаш оарцагIдала,
Наьха мехка цхьаь виса,
Цу бус вийначо шийна бала
Кодош цхьаккха вац хеза?..

ХIай гестапхой, шуга лув со!
ХIана вийра оаш поэт?

Унзар долаш цунца къувса
Вийрий оаш? — аз шуга хет
Валанзар поэт оаш вийна,
Лаьттах долларах цун дегI.
Лаьтта доаг поэта сийна,
Халкъо даим цун чIир лех.
Шаухаргья бIаьшеренаш
Халкъо турпал виц ца веш,
Хьогаш хургья цох тIехьенаш
Даим теркаргья цун беш.

Грозный,
17 июнь, 1959 шу.

* * *

Берий илли

Делхаш, делхаш
ДогIалг да,
Цун кIал дагIаш
Отар да.

Цун кIал вагIаш
Хьамид ва,
Йотташ моша
ХьажкIаш я.

Цхьаннахь саьн чу
Баскилг да,
Баскилг чIоагIа
Шувзаш да:

«Хьамид, Хьамид,
Вадалахь,
Iан тIехь Iайха
Дойя лахь.

Маьлхах, догIах
Хьо уде,
Дезац лей тIа
Борал де.

Борал-борал
Хургда из,
Берза чоабол
Хургья из».

* * *

Ераш да Даьхе,
хьацарца цIеца
Аз хьона Iоадаь
жовхьараш.
ДIаэца ераш,
боагIа мах бийя
Iа белгалъяккха
акхарех йоалла таш.

Со эшаш вац
хьа дагар воацаш,
Мехка воI воацаш
кхоача моллагI модз.
тахапен теш хинна,
Хьа турпалча кхоанен оаз
са лерга ходз.

С. ЧАХКИЕВ.

ТУРПАЛА СА ДАЬХЕ

Турпала са Даьхе,
Ала, фуд хьа маьхе?
Наькъаш деш йода хьо,
ЦIеноп деш шортта.
Тахан мо гIозъяьина хиннаяц
хьо, Даьхе.
Тамаш йий моастагIий чубахар
корта.

Со варгвац, ва Даьхе,
Хьо йийца вIалла
Иразе кхеду Iа хьай цIена
бераш.
Хьа къонгаш, мехкарий,
КIувсий новкъа гIолла
Бетта тIара лаьтта бувл,
Сийрда, кура белаш.

Хьа уйлаш, гIулакхаш
ЦIенча дег тIар доагIа.
Ха хала кхачарах,
Дохаш дац хьа денал

Дохаш дац хьа сагал
Дош а да хьа чIоагIа
Хьай лоIам дуненга бовзийтаб
Iа хела.

ДегIар хургда-кх яхаш,
лелац вай ледкъаш
Даьй васкет кхоачащдеш,
лехац вай атто.
Октябро лотадаь сийрда уж
седкъий
Доагаш да хьа цIагIа, са
цIагIа, доттагI.

Турпала са Даьхе,
Ала, фуд хьа маьхе?
ТIаьш дехкаш йода хьо,
Лаьтта оахаш шортта
БIаьстанар малх санна
эргадаьннад вахар.
Тамаш йий моастагIий
чубахар корта.

* * *

ДОГ ЦIЕНА ХИЛА

Бера багар доагIа из цхьалха
дош санна,
Хьо дика хила саг,
дог-цIена соц:
ТIаккха со а безаме хургва
велавенна
ТIаккха сона Iа а баккха
мег ловца

Аз хьайна зем боацаш
халахетар дича,
Хьаь юкъе шод бехкаш
ма вувла гаьна
Хьаст зийна беций Iа:
кхертIо чубежача,
ХьаIаш хул из чехка,
мIад тIера яьна.

ГIалатах тийша болх ма ала
цIаккха
ГIалат-м моллагI воал
иштта да вахар
Хьай доттагI вале а,
юстара ваккха
ГIалатах, дув буаш,
тийша болх яхар.

Сох къахкаргвацар хьо,
со хьайна вайзача,
Мел дукха вахарах, —
зама я ЙIаьха.
Бакъахьа дацар-те вай даха
хайшача,
Iаьржа уж цатоамаш юкъера
даьха.

А. МЯКИЕВ.

ХЬА ВАСКЕТ КХОАЧАШДЕШ

БIаьстен камаьршача
Беркатах хьалдизаь,
Бер мо сийрдадаьнна,
Хоза ди да латташ.
Лоам чура доагIача
Массача хи йисте
Цхьаь юстара яьнна
Йоккха саг я агIаш.

ЦIаккха а керара
Баргбоацча балано
Докъадаь да бIаргаш,
Iувжаш да гIийла дог:
Бирсача тIем тIара
Гаьнарча доазоне
Висав цIа ца воагIаш
ЦаI мара воаца воI.

Цу дийнахьа санна,
Из лийнна кIай лоамаш
Латташ да сатийна
Дуненга ладувгIаш.
Цу дийнахьа санна
Ба наьна кер боагаш —
ГIанахьа воI вайна
Гiеттай из сакъувзаш.

«МалагIча араьха,
ТIакхача саг воацаш,
Мичахьа улл-хьогI хьо
Даьккха каш ва доацаш?»

Ма хила сов гIийла,
Сий дола ва нана.
Хьо елха ма елха
Турпала ва нана!

ВоI Даьхе лораеш
Вежав хьа, кIант санна,
Даьй-мехка чIир лехаш
Ший вакар дIаденна.

Халкъа из вицлургвац
Шераш дIаахарах,
Цун турпалал йоргьяц
Ха-зама ялярах.

Цун сийлен чурт деций
Берлине дагIаш дар?
Цун кура цIи еций
Лоамашка екаш яр?!

Хьа дега денало
Турпала низ бенна,
Хьа дега йIовхало
Сов цIена дог денна
Хьа васкет кхоачашде
Лораьй цо Даьхе!
Хила цох доаккхал д...
Баланна сатехе.

ВоI визза хиннав хьа
Iа кхеваьр халкъанна.
Хьо елха ма елха,
Сий дола ва нана!

«СЕРДАЛО»
4-гIа оагI. 25 декабрь, 1965 шу.

Литературни оагIув

ОКТЯБРО ХЬАКХЕЛЛА ЛИТЕРАТУРА

Вайх хIаране вахара чухь нийслу шоай лар цIаккха а йовргйоаца, вIалла а йицлургйоаца событеш. Цар сага духовни низ чIоагIбу, дунен тIа ваха а къахьега а безам хулийт, дагадоалар кхоачашхургхиларах бIуболийт.

Бутт совгIа ха яьнай Нохч-ГIалгIайчен писателаш Москвас беза хьаьший лерхIаш тIаийца. ДагадоагIа сона тхоаш мел чIоагIа дог детталуш даьлар московски лаьтта. Из дика кхетадеш да. Вай литература историе чухь эггара хьалха иштта дукха вIашагIкхийтта республикера гаьна дIабаха хилар вай писателаш цу хана, уж бахабар вай Даьхен столицера дуккха хIамаш ха, довза уйла йолча нахага вай нохч-гIалгIай литература дIадовийта. Вай литература вахаре хинна йоккха экзамен яр из.

Цунах боккхача бехктокхаме гIулакх лерхIаш кийчлора писателаш Москве хургдолча вай литература кIиранна. Писателаша дика кхетадора цунах вай халкъа вахаре хулача эггара а йоккхагIча культурни событех цаI вай республика общественносто лерхIилга, эрсийи нохч-гIалгIайи доттагIлен керда цIей цох лерхIилга.

Нохч - гIалгIай литература хьахилар сийлахь - йоккхача Октябрьски революци котъяларца, Iадато тоIадаь, царизмо баргалаш теха хинна халкъа творчески низаш мукъадаларца.

Вай литература дIахо дегIаахара наькъий аз уйла массала ю, сона дагадох сийлахь - воккхача Алексей Максимович Горьке дешаш. «Литературах революционни гIулакх лоархIилга оамал а хинна дIаэттад сона. Литературах айса дувцача хана се цхьа тIом бе волалуш санна хет сона», — йоах Горьке.

Иштта, партийноста позице тIара лархIа декхарийла да вай советски литература сийлахь-доккха гIулакх. ДоагIа а доагIаш дIадех парте писателашкара паргара доагIар. Халкъо декхарийла яьй из иштта дIадеха, халкъ теш ший партех доллача хIаман тIехь.

Сихача хиница, хозача хьунашца, сийрда седкъий къегача сигленца цIи хеза Iац Нохч - ГIалгIайче, цун цIи хезай тамашийна дика комсаш, хьажкIаш хьалкхеш болча къахьегамхошца а. Цун цIи хезай лаьттагIара «Iаьржа дошув» доахача, Iалаьмате дукха хьайбаш кхедеча, вай республиках зиза тохаш латта беш еш боахкача нахаца. БIаьшерашка хиннар фантастически кердачунца айхха дувзаденнад вай дукха езача Нохч - ГIалгIайчен вахара наькъашка.

Халкъа сийрдача бIарга гу бух боацача сигала лела кIай ткъам бола кер а самолета сира ткъам а, лоаман токхамаш, бохабанза бола лабораторей сатем, декаш доагIа лоаман хиш, тайжа уха мехкдаьтта, Тирка тIа билла бIасийна из, кIай зиза теха бешамаш, цIи санна дола халкъа халхар, дега чу бужа поэта мугIа... Из деррига а вай республика я!

ХIаьта вай республика массала а поэзе мохк хиннаб. Из дац духхьал вай лоаман фо поэзех диза хиларах, бера хана денз лоаман наьха оамалца поэзи хьахулаш хиларах. Керттердар да вай халкъага ший меттала дола йоазув тIехьа кхаьча хилар. Из йоазув хьахинначул тIехьагIа кхаьчар вай халкъага художественни проза — из литература еза - йоккха артиллери. БоккхагIчеи юкъерча ханарчеи писателаша кIезига хIама динзар проза чIоагIъяра керттердар аьлча из дегIайоалаяра.

Белгалдаккха дезаш да 1957 шерага кхаччалца йолча хана нохч-гIалгIай литературе дуккха а дукхагIъяр поэзи хинна хилар. Из хIана дар кхетадеш да. Проза поэзел тIехьагIа дегIайоагIа, бакъда из дикагIа хIама хьахьокхаш я. Дукха шераш даьхар Арсанов СаIид-Бейс ший «Мишта довз доттагIал» яха роман яздеш. ДIадоалаш латтача къаьначуни хьахулаш латтача кердача вахарен истори — из ха я цу романа ларде латтар. Цудухьа къаьстта гIадвугаш да хулача Iалаьмате доккхача хувцамий чулоацам кIоаргга кхета а беш, общественнии писательскии уйланца къаьгга бIарга а гуш С. Арсановна ший дагалаьттар кхоачашдудалар.

Российски Федераце писателий союзе шин дийнахьа чIоаггIа дийцар вай литературахи из дIахо дегIаахара наькъехи. Нохч-гIалгIай литературай произведенеш ювцача хана къамаьлаш дир Москверча боккхача писателаша, литературоведаша, критикаша. Царна юкъе бар: Василий Федоров, Франц Таурин, Ирина Левченко, Михаил Львов, Евгений Осетров, Григорий Бровман, Иосиф Гринберг, Николай Асанов, кхы дуккха бараш. ЧIоагIа лоархIаш а дезаш а дийцар цар М. Мамакаева, И. Базоркина, А. Ведзижева, Д. Яндиева, Х. Ошаева, М. Сулаева, У. Гайсултанова, кхычар творчествах. Произведенеех лаьца цар яьча замечанешеи критически анализои кIоаргга уйла яйтар вай писателашка творчески къахьегамах.

Вай мохк исторически шин денга кийчлуш ба — сийлахьйоккхача Октябрьски социалистически революце шовзткъе итт шуи дунен тIа эггара хьалхьъал долашагIа а эггара чIоагIагIа нийсхо йолашагIа а хинна саг — Ленин вальча дийнахьа дензе бIаь шуи дизарга.

Республика къахьегамхошца цхьана цу дезача денoшка накъа баха кийчлуш ба вай литератураш а. Керда романаш, повесташ, поэмаш, дувцараш ,стихаш язъеш ба И. Базоркин, М. Мамакаев, Дж. Яндиев, А. Ведзижев, Х. Эдилов, М. Сулаев, Н. Музаев, А. Боков, С. Чахкиев, З. Муталибов, У. Гайсултанов, кхыбола писателаш. Халкъа хьалхашка тхоаш, деша художникаш, мел бехктокхаме да дика кхетаду тхох хIаране. Яде долаш да тхо, тхона а гуш хьахул заводий, фабрикай корпусаш. Вай ханарча сага кура образ, цун хьакъал, дог — уж да тхо, писателаш вай ханарча наха, тIехьа тIайоагIача тIехьенашта дIахьокха декхарийла дар. Тхо хиннад вай юрташкеи станицашкеи, цига каст-каста гу кхалсагаца леладу нийсхо йоаца гIулакхаш, Iилмаи культураи малх вай кагирхошта дIакъовла гIертача дына гIулакхаш леладеча наха деш дола низаш. Царца тIагIертта къовсам лоаттабе беза.

Массехк дош ала безам ба са вай яздеш болча кагирхоех. Укх тIеххьарча пхе шера чIоагIа дегIабаьхкаб къона писателаш, царех цхьабараш писателий членалла хьаийцаб. Цар цIераш шерра йовзаш я вай республике. Уж ба Х. Эдилов, А. Боков, У. Гойсултанов, С. Чахкиев, М. Лукин, А. Айдамиров. Цар произведенеш дукха езаенна наха.

КIезига яц вай специфически творчески проблемаш. Вай творчески кагирхой юххьанцарча произведенешка холу лоаман зизай хоза хьадж, лоаман тоатолий декар, сага цIена а камаьрш... г. Цхьабакъда, цкъаза нийслу къонача литератора арадаьнна хьалхара книжка наха дезалуш, хIаьта шоллагIдар иштта хилац. Из да, сона хетаргахь, къонача писателa вахара а нравственно-эстетически а опыт кхоачамболлаш ца хилар. Хьалхара книжка яздеш ший хьаькъало Iоа мел даьр цунга дIадахийтад цо, шоллагIчоа хIама дисадац. Цу явлене вайга хойт ерригача философски эстетически культура ганзаш кIоаргга Iомае езилга. Из доагIа къоначарна меттел къаьнабарашта а.

Москве хинна нохч-гIалгIай литература кIира толамца чакхдаьлар. Тха чIоагIа дог тохадалийтад Российски Федераце писателий союзо тхоай яьча терконо. Оаха доккха баркал ях хьаькъалеи пайданеи дола хьехамаш даьча, дег чура ловца боаккхаш тхоашка дош аьннача Москверча писателашта, литературоведашта, критикашта. Дуккха дIадехаш болча Москверча дешарашца вIашагIдеттадалар цIаккха а дицлургдац тхона. Тхона гаргагIа байзар эрсий писателаш, чIоагIа дIатоссаделар царцара тха дохаргдоаца доттагIал, творчески бувзам. Из доттагIали бувзами чIоагIбар вахаро ше дIадехаш да. Из ца хилча йиш яц ваха советски замалахь. Эрсий халкъ вай сийлахьвоккха доттагIа ва. Цунах вай доккхал ду.

Халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдеча Iалаьмате боккха лоархIам болаш хиннад, хIанз да а да сийлахь-доккха эрсий литература. Вайх цхьанне а вай литература лерхIац эрсий литература юкъе доацаш. Из да социалистически реализма байракх лелаер, вай литература духдувла кхоачалургбоаца беркате хьаст. Вай безаме вIашагIкхетарца хьахул творчески планаш, де дагаухараш, керда книжкаш. Оаха Москве массе а оагIорахьа дийцар литератураш дегIаахара керттера декхараш, цар вIаши дола бувзамаш, дегIаахара вIаши деш дола новкъостал.

Тхона дика хов вай халкъа карагIдаьннарий боараме хилара де дезаш долчоа тхоаш хIанз а гаьна латташ хилар, бе безаш дуккха болх хьалхашка латтилга. Тхона цIаккха а дицлац тхоаш халкъаи партенеи хьалхашка бехктокхаме хилар. КарагIдаьнначох кхоачам а хинна, сатийна Iелга тха творчествана юкъе хила йиш йолаш дац. Коммунизм хьалъяра къовсамера тха никъ ба тхогара даиман оарцагIдала кийча хилар, идейни къаьгга а кIаьдлургвоаца а болх бар дIадехаш.

Республика берригача къахьегамхошца цхьана нохч-гIалгIай писателашта а хиннай йоккха дегагIоз—промышленностех юрта боахамеи толамаш дахарах ше хьахинна 45 шу дузаш Нохч-ГIалгIай АССР-а Ленина орден еннай.

Оаха, нохч-гIалгIай писателаша, доккхал ду уж толамаш доахаш республика къахьегамхоша баьча балха юкъе тха а дакъа хиларах.

Р. АХМАТОВА,
Нохч-ГIалгIай АССР писателий союза правлене председатель.

Халкъа багахбувцамцара

ЭГГАРА ХАЛАГIДАР

Дуккха ха хьалха хиннад из. ГIулакх деш тIалатташ зIамагIаш а болаш, виъ къоано хиннав цхьацца хабараш а дувцаш Iохайна вагIаш. Царна гIулакх деш латтача саго хьаьттад царга:

Укх дунен тIа эггара халагIдар фуд-хьогI?

Цхьан къоаночо аьннад: «Дийха дагIа шийна дукха деза нускал наха дигарал халагIа хIама дац къонахчоа тIаккхача».

ШоллагIча къоаночо аьннад: «Наха чура баьккха ды бигарал халагIа хIама дац сага тIаотта».

КхоалагIча къоаночо аьннад: «Гунахьа доацаш, гIелал - мискал наха саг верал халагIа хIама дале тамаш я».

ТIеххьара а, виълагIча къоаночо аьннад: «Уж оаш яха кхоккхе а да хала-м, цхьабакъда, де хIама а доацаш, хала хIама да тиша тIехье кхер. Цунах лорадолда шо».

ДIаяздаьр МАЛЬСАГОВ Абу.

ЕР ШИ КАД БИСТАЧА МИРКА МА ХУЛ

АргIе вахача Цагена пхьагал лаьцай. Шийна мара сага из бIаргаяйнаяц мотташ, цох чIоагIа цец а ваьнна, бсах юкъах а бита, из нахага дIахьокхара гIоне, юха цIавенав Цаген ший пхьагал а яхьаш. ПIаьраска дийнахь хиннад из.

Гале чу йоалла пхьагал цIагIа Iо а йилла, ведда сиха маьждиге вахав из. Ламаз даь хьаарабоагIача нахага аьннад цо: Шо дIа ма гIолаш, аз дунен тIа шоаш даьдча гIоне шоашта бIарга ца дайна хIама бIаргадойтаргда шоана, укх сахьате со юха а воагIа, аьнна.

Цаген дIаара ма ваьллинге, а, укхан гале чу йоаллар фуй хьажа беннача цIагIарча сесагои берашеи, гале барч хьадоасташехьа пхьагал дIаиккха еддий. Шоаш фу дергда а ца хайна, пхьагала меттел, цар гале чу цхьа боккха дахчан кад Iочу а белла, барч юха дIадийхкад.

Ведда вена Цаген, ший гали ги а тесса, юха хьийддав, нах болча.

— Ва нах, — аьннад Цагена, — го а бийя, шоашта юкъе гIолла хIама чакхдаргдоацаш вIаши кулгаш лаьце дIаотта.

Иштта, ше яххача тайпара нах дIаэттача, дIа юкъе ваьннача цо барч хьа а даьста, гали Iодегадаьд. «Кхоп»! аьнна Iобежаб гале чу баьлла дахчан кад.

Кхы ше фу аргда а ца хайна Цагена аьннад: — шо массава къонах вахалва, ер ши кад бистача мирка ма хул!, — аьнна.

ХIАЬТА А...

Цхьан юрта вахаш хиннав цхьа къе саг. Геттара хоза йоI хиннай цун. Цу юртарча цхьан вIаьхийча сага воIо зоахалол хьоадаьд цунца. ЙоI раьза йоаццашехь даси гаргарча нахеи духхьал из вIаьхий ва, аьнна, дIаеннай йоI — зоахалол даьд. Юххера ца везашехьа яханза ца йоалаш цу вIаьхийча сагага маьре яхай из йоI. Уж цхьана бахаш цхьа ха яьннай. Бийсан мара чу ца воагIаш дуаш-молаш ший новкъостащца лелаш хиннав вIаьхийча сага воI.

Цун боахам безаш а, цунцарчох яхар хеташ а хиннаяц из. Са а къийрда, диа-менна чувенав мар. — Иштта сирча дына тIа а вагIаш, шод етташ лаппе дын ийчен тIа а боахаш со шоайцига ухаш мишта хетар хьона, аьннад цо сесагага.

— Даьра хIаьта а тхоай коа лийннача цIеча пхьара хьо тара ма хетар сона, — аьннад сесага.

ДIаяздаьр МАЛЬСАГОВ Абу.

М. КИБИЕВ.

ГУЬЙРА

Гуьйре. УйтIахь мехаш
хьийза,
Новкъахь ченаш гIиттайо,
Къовлаза ков гIопахь
цIийза,
Тховх дечган га деттало.

ГIаш ду апарешка хьерчаш,
ГIар еш, даьлча санна вой,
Бецаш тIера хьацар керча,
Муьрг йоьттуьйтуш егайой.

Бешахь гIодмех кIац а юлий,
Пхьуьррехь шело къовлало.
Латта Iуьйкъахь занг а дулий,
Малхехь дешаш дастало...

Къовлаза ков гIопахь цIийза,
Тховх дечган га деттало.
Садаьржина. УьйтIахь хьийза
Ара ваьлла ламанхо.

ДабагI дина хьийна асаш
Кевнех ара тийсина:
Стоьмашна тIехь къега заза—
Луо диллиний-ц буьйсанна?!

* * *

Тахана кхеттачо — кханенна
Iабавац;
Леларах, хьежарах Iебаш вац.
Са а ца те сан.
Ца Iабарх, дахаро Iаба со
Iамавац:
Кхета мел вуьйли а де тоац суна.
ХIун де ас?

Меттара гIаьттича — кханенна
Iебаш вац;
Тахана вуззалц ас еъначух
кханенна вузац.
Ца Iебаш вахарах, Iаба со
Iемаш вац —
Хуъушехь: я ас каш, я кашо
суо вузор ву со.

Ам. ПЛИЕВ.

Дика иллеш, хоза иллеш
Бер мо боча хесталу.
Iодийшачоа дег чу дужаш,
Ший долаш мо хеталу.
ГIожа хилча дешалац уж,
Цхьаннахь мотт дIатувсалу.

Даггар хаьхка вордаш санна
Цар уж дешаш кхувсалу.
Иштта яздеш дола иллеш
Ца яздеча маьха да.
Дег чу бужаргбола цхьа мугI
Дуккха пайданегIа ба.

ХЬАЛХАРА ЛОА — И. Плиева фотоэтюд.

А. ВЕДЗИЖЕВ.

ЙIОВХО

(ДУВЦАР).

ЯттIа санна тата доал тIауллача гIоан дозалах наг-нагахь сатташ йолча гаьнага. Шера шозза хIанз санна кIайлу гаьнаш; бIаьсти, зиза техачеи, Iай, гIоа йиллачеи. Бакъда, хIанз цар кIайалар бIаьсти санна эргаш дац. ХIанз деррига дуне а кIайдаьд уллача лайво. Лоа чIоагIдаьд Iа юкъе кхаьчача хана эттача шелало. Тоабеш пIелгаш детта дахчан пандар санна цIувз из когашта кIал. Сигале а геттара Iогарга енай: хьалкхайдача кулгаца хьалоацалургйолаш санна хет. Шелал я из гарга йоалаяьр а, лоа чIоагIдаьр а. Шелал дегIа юккъеда чакхъювл тIадувха барзкъаш, полтув вIалла йий а хац. Цу тайпара шелал дукха хилац тхо дахача. Боккхийча наха-м итт шера, ткъаь шера цкъа мара хилац йоах. Царна дикагIа ха а мег из-м, дукха ха ма йий уж укх дунен тIа баха.

Юрта юккъе гIолла чакхбоалача тIо-наькъа йисте латт цхьа зIамига саг. Гуш да тIаювхача маьша полто, фуражко из шелалах лоадам болаш лора ца велга. Къонал шелалах кхераш хилац. Цунга хьежжа ба цун гIирс а. Бакъда, шелал а яц ший оамал йицъеш. Из цо хIанз дика кхетаду.

Уккхаза сец новкъа уха а автобусаш. Тоъал ха я зIамигсаг уккхаза латта, ах сахьат хургда, е сахьат хила а мег. Бакъда автобус гучайоалаш яц. Каст-каста ше кIаллаттача кхоаленна кIалхара ара а ваьле автобус я езача оагIорахьа хьож из, тIаккха автобус ца йоагIилга хайча, юха а йиш ехе сагото отт бIаргашка. ВIоахвала гIерташ кхувсалу из, кулгаш вIашагIхьекхаду, дIа-хьа уд.

Хьога а хьогаш хьеж из гоннахьа дагIача цIеной турбаях хьалъухача кIайча кIурага. Цунна-м йиш яр мичахьа чуваха, вIоахвала автобусах тилар ца кхераре.

— Фу хиннад-те, хIана ягIац автобус? — хет цо ше-шийга, автобус тIехьаялара раьза волаш: «Со-м кхетац... Новкъа телха йий-те?» дагадох цунна.

Наг-нагахьа сихха тIехволаш новкъа вода саг гу. Ца гIатта хайча санна юкъ-юкъе оалхазар хул зIанара бIоагIий зьшкасаьргаш тIа дагIаш. Ди чакхдала дукха ха йисанц, гарга гIерт Iан цIайза сайре. Цо кхы а чIоагIагIа деха хетийт цунна шийгара хьал.

ВIалла вIоах а лургвий-те аьлча санна шелвеннав из. «Гой, дIа тунгалгах хьалъуха кIур, — лаьттах когаш а бетташ дагаух цунна. — Из кIур ухача цIагIа-м я йIовхо».

Сутара, хьогаш хьеж из гоннахьа цIеной тунгалгех ухача кIайча кIурага. Цкъа со а кхоачаргхургва йIовхонга, йоах цо ший дагахьа. О. тIаккха цо Iаббалца чуозаргья йIовхо, тIаккха бергба цо йIовхон бакъбола хам...

Юха а автобус йоагIий хьажа кхоаленна кIалхара арахьож из. ЩIаьхха цунна хьалхашка яйя хьаотт йоI. ХIал, йоI. Белажаш а къайлайоахаш кIайча петара цхарал тулл цунна тIа. Гуйран Iаьржача бус седкъий санна доаг цун бIаргаш. КIоагалгаш а доахкаш йола цун басилгаш шефрана яраш санна цIе я. Бакъда кIоагалгаш хIана хиннад кхеталуш дац: юхь тIа цIаккха дIа ца доалаш елакъажар латтандаь хиннад, е уж массаза а иштта долаш да.

— Ди дика хилда хьа, — хьалха моаршал хоатт цо зIамигача сагага.

ЩIаьхха чура йIовхо гIатташ санна хеталу зIамигача сага. Электрически токо санна, цун деррига дегI дIалоац йIовхало. Цунна дицлу гоннахьа латташ Iа хилар, дицлу минот хьалха ше шелалла эгавар.

— Ма йIоахъелар, — йоах цо, шийна дага а доацаш, хьаттача моаршала духьа жоп далара метта...

Цу ханна дага а доацаш цIаьхха гучайоал автобус. Сихха хьаеллаеннача автобуса хьалхарча наIарах хьахоз акхарга хьийжа кIордадича санна йолча кондуктора оаз:

— ДоагIаш да шо е дац?

УЗБЕКСКИ ССР. Советски а доазол дехьарча а миллионаш ...лча зрителашта довзаш да «Узбек-фильм» студе даьха фильмаш.
СУРТА ТIА: «Узбекфильма» керда здани.
А. Горокрика сурт. ТАСС фотохроника.

ПАЙДАШ АЛСАМДУВЛ

КПСС ЦК мартовски Пленум хинначул тIехьагIа шоай боахама рентабельность лакхъяр духьа лоаттадеча къовсама наькъа тIа эттар Ножай-Юрта района Орджоникидзе цIерахча юртбоахама артела къахьегамхой. Укхаза лаьрххIа уйла яьй боахама гIойле йола доакъош малагIаш да хьожаш, хIаьта уж чIоагIдара шоай низ ца кхобеш къахьег.

Эрий тIаяьннача баьций даьгIенаш ю йоацача лоаман хьалашка боахама керттера дакъа, бакъдар аьлча, хьайбаш леладелга да. ХIара шера хьайбаш дебадергдолаш, дулх дукхагIа доаккхаргдолаш специализаци ю артела боахама.

ДIадаха шу долалуш доахан кхаба къаьстта вIашагIъелла бригада яр. Эггара дикагIа бола хьайбаш леладераш юкъе а болаш. Бригадана керте эттар толашагIа вола скотник Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат Салуев ИбраьхIам.

Керттера уйла тIаяхийтар Iаьсий кхедара, подсосно-групповой методах Iаьсий кхоабилга юкъедоаладаьд боахаме.

Кердача хьисапах доал деча хьалхарча шерре а дика толамаш даьхар. 1964 шера эзараш сомаш доход елар хьайбай боахамо. Дикка лакхъелар хьайбай продуктивность. ДаьгIенашка доажадеча хана хIара деннеи бийсаннеи юкъера лаьрхIача 750—800 грамм а цхьаццайолча хана 1000—1100 грамм а тIакхетар хIара Iаьса.

Хьайбаш леладерел тIехьабисабадар кхаш леладераш а. Дика хьийкъаяр цар кхель хьажкIаш, кIа. Эггара хьалха 15 эзар сом гаргга доход елар колхоза сомий бешо.

Юхххьанцарча толамаша кхы а дикагIа къахьегара дегаш ураоттадир колхозхой. Кхы тайпа хилар наьха колхозацара дог-уйла а.

Семилетка тIеххьарча шера керда, кхы а йоккхагIа йола рубежаш йоах колхозхоша. Цар лаьрхIар колхоза доходаш шозза-кхозза совъяха, цун рентабельность лакхъяргахьа кхы а боккха гIа баккха.

Планашта юкъе хьалхагIа а санна, лоархIамегIара моттиг лоац хьайбай боахамо. 1965 шера цхьоалагIа январь тIакхоачаш боахаме дар 500 бежан, планах лаьрхIа хинначул 60 бежан дукхагIа. Тиш ца лушдика Iангара даьлар доахан.

Iаьсий леладераша, доаханга хьожараша, бежага боахкараша аьхки дажа долха доахан дика кийчдир. Бокъонца ветеринарни обработка йир доаханна, группаш вIашагIъеххар, гIулакх де дикагIа болча болхлошка дIаделар хьайбаш.

Боахама кулгалхоша а иштта дика йоакхо йир болхлошта эшачуни цар салаIарай. Шоай къахьегамцара колхозхой материальни безам совбаргбола гIулакх дир. Производства лоархIамегIарча участкашка къахьегамах аккордно-премиальни системах мах тела оттабир.

Хьайбаш леладерашта къахьегама денах гарантированни мах тела оттабир, нагахьа санна цар производственни планаш кхоачашйойя. Планал совгIа продукци яккхарах цун паччахьалкхен маьхах 50 процент из йоаккхаш къахьийгараштa дIабекъ. Кхаш леладерий къахьегама овсарле лакхъяра а боккхача лоархIаме да балха материальни безам тIабахийтар.

Шоай деррига низаши хьинари къахьегама дIаделар укх шера кхашкарчеи фермашкарчеи къахьегамхоша.

Къахьегама йоккха котало яьккхар хьайбаш леладераша. Укх шера паччахьалкхенга дехкад 280 центнер бежан дулх, дохка дезар 200 центнер мара доацача метте.

Болх дика барца белгалбаьннаб И. Салуева бригадера скотникаш. Царга леладе дIаденна 450 бежан дар, хIаьта юкъера лаьрхIача деннеи бийсаннеи хIара бежана тIакхетар 750 грамм дозал.

Боахаме хьалкхийнай кхаш леладерий башха-дика кадраш а. Оахам де мегаргдола лаьтташ дукха дац цига, цудухьа эггара дикагIа хьувкъаши доход луши йола культураш дIаюв оахача лаьтташка. 200 гектар гаргга долча лаьтта дIайийна ялатийнеи силосаи лаьрхIа хьажкIаш яр. ВIаьстан юхье хаоттама хьалаш дика хиннадоацашехьа а, ялат дика хьувкъадир кхаш леладераша. Эггара дикагIа толам баькхар Сайдалиева Маржана звенос. Фуалъяьхача хьажкIий 25 центнер яьккхар цар хIара гектара тIара.

Дог гIоздоаккхаш дика хьувкъам белар тхьамко. Дика къахьийгар Х. Межидовеи О. Салуевеи звеноша, хIара гектара тIара 12 центнер тхьамкий лордаш гулъяьй цар.

— Дика нах ба тха бараш, — тха къамаьла итог еш дувц колхоза председатела Хусихаджиев Дадаша — моллагIа гIулакх дIадохьалу царга.

ХIаьта председателах шийх фу ала йиш я. Эггара хьалха из ва боахама да. Бокъонца вола дика да ше хиларга хьежжа, шийна тIадилла гIулакх цIена дIадахьа гIерт, массаза а кердадар лохаш, малагIа фу дича болх тоалургбар - хьогI яхаш, лоархIамаш деш хул из.

Ножай-Юрта районерча боахамий кулгалхоех эггара хьалха цо кхетадир лоамарча колхозашка мамогга дукхагIа сомий бешамаш шеръени тоаеи езаш хилар. Царга дукха доход тела йиш я, хIаьта цар из терг а я.

Колхозе дIайогIаши лораеши я къона беш, сом ца лу гаьнаш бIаьстан юхье дIайоахаши керда яраш дIайогIаши тоаяьй 28 гектара тIара сомий беш. ХIаьта цунах хинна дика болх гуш ба. Нагахьа санна дIадахача шера сомий бешо колхоза 15 эзар сом доход еннаяле, укх шера 24 эзар сома доход еннай цо.

Массехк ди мара дисадац ер шу чакхдала. Орджоникидзе цIерахча колхоза членашта беркате хиннад из. Колхоза доходаш 125 эзар сом хилар. Колхоза экономика хIара шера чIоагIлуш латт.

М. АЛБОГАЧИЕВ,
тха собкор.

Кузбасса йоккхагIа йолча Новокузнецк яхача города гаьна йоацаш хьалъеш латта «Байдаевская Северная № 1» яха гидрошахта укх шера хьалъяь яла езаш объект я. Кердача шахтоvамило пульповодашка гIолла кIор тергба Малхбузен-СибарегIен металлургически завода коксохимически производствана.

Гидрошахта хьалъеча тIехдика толамаш доах шахташ яйтача Новокузнецки управлене Социалистически Къахьегама Турпала Николай Монченкос кулгалдеча кхоалагIча участка коллективо.

Сурта тIа: Н. И. Монченкос кулгалду шахта хьалъерий коллектив.

А. КУЗЯРИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Эггара хьалхарча Лаьттан искусственни спутнико космически зама хьаеллапа дуккха а хьалхагIа денз Iомабеннаб Iилмахой тайп-тайпара тохкама приборaш атмосфера тIерча тIоанашка ахийта. Царех цаI яр хIанз а тIехьа мехка тайп - тайпарча обсерваторешка космически вахта дIахьош йола Чарахчьяна зонд.

Фо чудакийта йизача хьамча шара новкъосталца 35 километр лакха урагIъухийтача приборий комплект ши килограмм гаргга мара дозал долаш яц, цхьабакъда, цо Лаьттан тIа автоматически Iочутел лакхача лоамаш тIа латтача станцеех цхьаннегара а хьаэцалургйоаца космически зIанарий хьакъехьара сведенеш.

Цахаддаш уж тохкамаш деш вола саг, хIанз дерригача дуненна вовзаш вола Iилмахо а хиниа дIаэттав. СССР Iилмай Академе П. Н. Лебедева цIерахча Физически институте космически зIанарашта деча дерригача стратосферни тохкамашта кулгалдеш ва физико - математически Iилмай доктор А. Н. Чарахчьян. Дуккхача шерашка цо даь, «Маьлха тIа генерированни йолча космически зIанарий сухалах лелха низ бола сийгаш» аьнна цIи тилла дола, керда гучадаьккха тIехдаьнна доккха хIама 1966 шерара Ленински преми йоаккхача юкъедихьад.

СУРТА ТIА: физико-математически Iилмай доктор А. Н. Чарахчьян институтa стратосфера Iилман станце цхьан лабораторе чу.

О. Кузьмина сурт.
ТАСС фотохроника.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ

ВIаши духьал вагIар уж шиъ. Хьажаюкъе шод а белла чIоагIа агIазваха бIарахьежар колхоза председатель Муслуев Сайди, хIаьта бIаргаш лечкъа а деш лазаро бала озийтача сага кеп оттае гIертар цунна духьал вагIа Юсупов Ахьмад.

— Цамогаш ва со, цамогаш, — хедданза йоахар цо.

— Харц лув хьо, — лоацца аьлар юххера а председатела.

— Сона гучох-м уст Iотохалургболаш могаш ва хьо. Эхь хетаций хьона селла доастама къамаьл де.

— Далла гу-кх из... — юха а волавелар Юсупов. Цхьабакъда, председатель юкъеиккхар цун къамаьла.

— Даьла ма кхуьла Iа сона тешала, юртарча наха, колхозхошта дика гу хьо фу саг ва. Спекулянт, тунеядец ва хьо.

ТIеххьара дош чIоагIа Iаткъар Ахьмада. Кхыча нахах оалеш хьалха а хезадар цунна из, хIаьта хIанз председатела юхьадухьал хьа а этта цунга а аьлар из.

Юсупова хетар ше базар еш волга сага хац, аьнна. Наха-м деррига бIаргагу.

— ТIаккха, фу деза хьона сога, председатель, — цIогIа хьекхар Ахьмада.

— Хьох саг ве гIерт со, хьо вовле нийсача новкъа ваккха гIерт. Хьо хьелаваллалца хоттал вахав, атта дац хIанз хьо цу чура хьалваккха. Суд ергья оаха хьона, Ахьмад, новкъосташа суд ергья хьона.

Кхеравенна Ахьмад цIаьхха председатела бIарахьежар. Муслуева беггаш ца белга кхетадир цо. Ший Курчалой юрта бахараш дика бовзар Ахьмада. Ленина цIерахча колхоза фермашка, кхашка дика къахьегаш хьабоагIа уж. Балхах юстарбуьлаш, наха даьр даа гIертараш у мо гоама ба царна.

Во хьал да Ахьмадага уж тIаберзе.

— Товарищески суде ма ле со, председатель, — дехар де ваьлар Юсупов, — кхоана се кхай тIа араваргхиларах аз дош лу хьона.

Ялаташ дIаде араваьлар Ахьмад. Цхьабакъда, балха мекъа вар, низагIа оттаваьча сага санна безам боацаш бора цо болх. Из массаволчоа а гора. Даим цунга бIарг локкхаш вар председатель. Колхозхошта каст-каста бIаргагора уж шиъ шоайла къамаьл деш. Колхоза де лерхIачун планаш, колхоза хургдолча вахара сурташ дувцар Муслуева Ахьмада.

Вовзаргвоацаш хувцавелар Юсупов. Шийна тIадилла деррига гIулакх сиха, дог лазаш дора Ахьмада. Кхыметтел кхычаргара ледарло гучаяьлча а мегийтацар цо.

— Дукха ха йий хьо иштта хинна, — оалар цхьаволча бракодело.

— Дукха ха а яц, баркал со нийсача новкъа ваьккхача председатела, — кIезига ца хеташ жоп лора Юсупова.

«Баркал председатела» — яха дешаш каст - каста хоз нахагара Курчалой.

Диъ шу да Муслуев Сайде цу боахама кулгалду. Дуккха хIама хувцаденнад укхаза цу хана. Хьалха доаккхаш хинначул гектара тIара цхьайтта центнер дукхагIа алат доаккх хIанз колхозо шоай лаьтташ тIара. Шера колхоза хула пайда 200 эзар сомага кхаьчаб. Фермашкара хьайбаш а дукха дукхагIа да. Бокъонца дог лазаш кхоачашду председатела ший декхар.

Хьайра яр колхоза, цхьабакъда дукха пайда луш-м яцар. Из шеръе а керда оборудовани оттае а лаьрхIар председатела. ХIанз шера 60 эзар сом пайда лу хьаьро колхоза. КIир йоаккхача цехаца хинна истори массаволчо дагадоагIа. Дукха гIишлош яр хьалъеш. Цхьабакъда кIир кхоачам болаш ца хиларах гIишлош ечара балхаш тIехьадуьлар. Шоей кIир йоаккха цех а лаьрхIар колхозе. Цу гIулакха духьал бараш а бар. Дукха къийсар собране. Дуьхьал бараш из гIулакха пайдане хиларах тешабе мегар председатела. Из цех хьалъярга кIезига дIадахар, цхьабакъда пайда дукха боал. ГIишлош хьалъяр а сихделар, цул совгIа лоалахарча боахамашка йохка а хилар кIир. Цех хьалъеш дIадахар цхьан шера юхаметтаэттар. ХIаьта хIара шера кIир йохкарах 27 сом пайда а хул боахама.

Дика сомий беш я колхоза, цхьабакъда боагIача тайпара пайда ца эцарах дукха боара уж. Шоай консервни цех хьалъе лаьрхIар Муслуева. ХIанз духьал цхьаккха а вацар. Колхозхошта ховра колхоза пайдане да-дац а хьаже мара председатела цхьаккха а могадергдоацилга. Специалисташ мичара боалабергба. Уж а корабир. Сиха хьалийр цех. ХIаьта укх шера 300 тонн сомах консерваш йир. Итташ эзараш сома маьха пайда лургба цар боахама.

ТIеххьарча шин шера дукхагIа лу трудоденах доагIар а.

Дукха веза шоай председатель колхоза хьайбаши лаьттен леладершта. Дукха бараш нийсача новкъа баьхаб цо.

Колхозе тIех дика къахьегаш хьавоагIа Адсаламов Iабдул-ВахIид. Хьалха лаьттачарех лоархI из колхозхоша. Хьалха иштта вацар. Харц вахар Iабдул-ВахIид. Кхай тIа араваьнна нагахьа мара бIаргагацар. Мехка къилбаседа районашка договорах болх бе ухар из. Шу, ах шу доаккхар дезалах къаьсте.

Цкъа цигара цIаьвеча из волча вахар председатель. Хаттар дир. Дахар - денар а дийца, цIаьхха хаьттар Муслуева.

— ХIа, Iабдул-ВахIид, цхьа миллион енайий Iа вахачар?

Вож велавелар.

— Миллион-м хац сона, ахча-м денад, ше деначун цIи яьккхар Iабдул-ВахIида.

Муслуев велавелар.

— О, хьо гIалат ваьннав, Iабдул-ВахIид, тха колхозхоша дукхагIа доакхх.

— Беггаш бу Iа, председатель. Бакъдолчунца тешавир цо из. Iабдул-ВахIид юхь тIара хувцавелар.

ХIахь, массарел а IовдалагIа хиннав-кх со. Хьабал сона, председатель моллагIа болх.

Цу дийнахь денз дика колхозхо хилар Iабдул-ВахIидах. Берригаш а раьза бар цун балха.

Кхы цхьаькха цаI нийсача новкъа ваьккхар.

Каст-каста школе хул Муслуев. Ший колхозхой бераша мишта деш хьож из.

Лоамарошта юкъе хIанз а болаш ба къаьнача Iаьдала нийрча гIулакхаш леладераш. Цхьацца бахьанаш а доахаш деша ахийтац цар бераш.

Цкъа Вараев Махьмада ший кIаьнк деша а ца ухийташ цIагIа соцаваьа, аьнна, Муслуевга латкъар хьехархой. Сиха шурийтоварни ферме вахар Муслуев.

— Хьа кIаьнк школе хIана ахац? — цIимххара хаьттар цо Махьмадега.

— Вонкха хиннав из хIанз, болх бе беза, — аьнна жоп делар цо.

— ХIаьта мича бергба цо болх?

— Колхозе бергба-кх, Iаьсий доажаде вахийта из, аьнна, хьогара деха дагахь вар со.

— ГIулакх доацар да Iа леладер, кIаьнкага дешийта деза.

Цо яхар ше ца кхетадечох баламаш эзар Вараева. — ВоI са ва, сайна лойя вохийтаргва ца лойя вутаргва. Аз лаьрхIад из балха вахийта.

— Хьоца болх беча новкъосташа могийтаргдий хьона из? — хаьттар председатела, — могийтаргдац, — аьнна ше жоп а делар. — Хьоначул дуккхагIа дагавоалл хьа воI царна.

Уж дешаш шийга аргдий дагадацар Махьмада. Ший воI дукха везар цунна, из ираз долаш хилар а ловрa. ХIаьта ираз къахьегамца мара дагIац. Бера хана денз къахьегамах безам болийта дага хиннавар Махьмад.

— Со во де веннавацар кIаьнка, — бехказе вала гIертар Вараев, — къахьега Iомаве веза из.

— Хьона хетачох школе Iомавац къахьегам беза? Лакхарча классашкарча дешархоша вай кхашка, фермашка балхаш даций шоаш мукъаболча хана. Школера баьлча а колхозе боагIа. Из хьона ха ма хой, шаьра.

— Бехке ва со, — юхаваьлар Вараев, — кхоана деша вайтаргва аз кIаьнк.

— Иштта дика хургда. Каникулех цIахийцача хьавайта колхозе, цунна булургбола болх лохаргба вай.

Телятница Мутсиева Раиса йоI деша ахац, аьнна цхьаькха керда во хоам бера председателага. Из санна хIама цо дергда аьнна дагадацар. Сакхетама колхозхо лоархIар цох. ЦIагIа чу а вена къамаьл дир председатела. Дукха бераш да цу кхалсага. Из цаI мара болх беш а яц. Новкъостал эш цунна. Из деррига колхоза правлене дIадийцар председатела. Дешархочоа мел эшар эца лаьрхIар. ШоллагIча дийнахьа председатела баркал ала правлене ера Раиса.

— Баркал хьона Сайди, хIанз са йиIиг а ух деша.

— Дешийта, баркал ала хIама дацар из-м.

— Дика дог доагIа хьа-м школа гIулакхаш леладе а, из доацаш дукха ма дий хьа балхаш, — аьлар цкъа председателга.

— Со коммунист ва, массадолчунца гIулакх да са, — аьнна жоп делар председатела.

Председатела раьза боацаш кхыча колхозе дIаухараш а хулар. Бакъда, цхьа ха яьлча юхабоагIар уж.

Шиш болаш ва председатель. Бехке вар бехктоккхаме а оз.

Цкъа тракториста Борзоев Iаде оахам во деш бIаргадайр председатела. Цхьа бахьан тIагIолла тIоа а луьцаш юкъе йовкъаш а юташ дIадодар цун нух.

— Ай, фуд Iа дер?

— Сайга аьнначa тайпара оахам деш ва-кх, — аьнна, вела а къежа юха йистхилар тракторист.

— Хьайна ца мега юха ахийта хIаьта.

— Юха оахийтаргда хьа чотах. Хетаргахьа бракодела дагадацар из дерг ма дий, аьнна.

— Хьалха деш мича дар из вайцига, — аьнна тIагIертар из.

— ХIанзчул тIехьагIа хургда.

Бехке волчун чотах юхаметтаоттадир гIалат. ЭгIаз а ваха кхыча боахаме дIавахар тракторист. Цхьабакъда юхава дукха ха яккханзар цо. Кхийтар из ше бехке хиларах. Тешшаме болх бергхиларах дош делар цо новкъосташта.

Гаьнна бийса яххалца лампаш йоаг председатела кабинета чу. Дукха нах хул цу чу. Даим дагабуьл уж шоай председателаца. КIал висача минута цо хьехам лу. Иштта ва председатель.

Ю. ВОЛОГИН.

КЪАХЬЕГАМЦА ДУВЗАДЕННА ВАХАР

Дика саг вовзар — дика илли, книжка довзар санна да-кх, аьнна хийтар сона тепловоза машиниста Старчак Иван Гавриловича сих ца луш дувцачунга ладувгIаш вагIаш.

Дика дагадоагIа Иван Гавриловича 1948-ча шера машиннаькъа училище йистеяьккхачул тIехьагIа ше эггара хьалха Гудермесски локомотивни депо кадрай отделе чуваьнна. КIирвенна цхьан юкъа бIархьийжар отдела начальник кхувш воагIача зIамигача сага, тIаккха а ер сов зIамига хийтар, е фу дагадехар а хац тепловозашта ремонт еча слесаралла вахийтар Ваня.

— Хала дар, — йоах Иван Гавриловича, — эша оатхалаш тоъацар, кхыметтел эггара хиланза даргдоацар а дацар. Бакъда, тхо кагирхой, цу халонашта духьал отталора. Геттара готтделча са ца лоIаш шин сменах а бора оаха болх, цхьабакъда, тепловозаш ший ханнахьа тоаяь йистейоахар.

Цхьа ах шу доаллашехьа комсомольско-кагирхой тепловоза тIа вахийтар Ваня.

— Кхыбараш санна боацаш ше къаьстта тепловоз бар из, — яхаш дувц Иван Гавриловича. — Вай промышленносто арахецаш хиннача ТЭ-1 яхача тIеххьарча тепловозех арахийцарех бар из. Цул тIехьагIа кхы араяланзар цу марках йола машин. Арме ваха ха хьаотталца цу машина тIа бир аз болх, хIаьта цIавеначул тIехьагIа юха а сай тепловоз хьанийцар. МассагIа эзараш тоннаш мухь дIа-юха бихьар аз сай болата доттагIчунца, массехк тоннаш доагор кходир, массехк километр никъ баьб! Дикача доттагIчунцара къасташ санна хийтар ТЭ-3 яха тепловозаш хьа а кхаьча сай машин йита езача кхаьчача.

— Иван Гаврилович, хьай балхах дукхагIа дувцал, — аьнна, дийхар аз.

— Фу дувцаргда аз? Массане санна болх бу-кх аз а.

Хоза хеташ, вIалла кIорда ца деш дувц Иван Гавриловича ший тепловозах, хIаьта шийх дувца аьлча вIалла ала хIама доацаш вус, хабар социйт. ТIеххьарча шерашка ший новкъосталца машинистаца Чижовца дикагIйола опыт Iомаеча школе занятеш ю. Новкъостий доагор кходе Iомабу. Сальскеи Артезианси станцешкарча депо ший опыт дIайовлийта вахавар.

Иштта лоацца дувц Иван Гавриловича ший гIулакхех лаьца. Иштта лоадам боаца хIама санна хьоадир Ищерски станце юххе цкъа хиннар а. Гудермесера Прохладне водаш хий лела термосифонни трубка иккхар. Из чIоагIа кхераме хIама дарийIаьххача хана саца безаш хила мегар тепловоз. ХIаьта график толхаяр Иван Гавриловича хулийтаргдола хIама дацар. Ший гIончаца нов. Замановца нийсъенна авари сихха дIа а яьккха ший ханнахьа кхача езача дIакхачийтар поезд. Иштта дувц из хьаьнала къахьегамхочо, хIаьта из кхоачамбоацар дIадоаккхаш мел денал ийшар, мел кхераме бар резина кулгахйоахкоргаш мара кхы хIама а доацаш 80 градус йовхал йолча нийсса хьона хьатIадеттача хина духьала беш хинна болх.

Дуккха хатта безам бар машинистага, бакъда, Иван Гавриловеч наькъа ваха сиха вар. Iадика а йийца ший тепловоз болча из дIаводаш уйла йора аз: «Дика дециний низамо нах вайна юкъе Iалаьмате дукха болаш: хоза дувца ца хой а болх-м моллагIа а хьогаргволаш бу».

М. АЛБАСТОВ.

ШОАЙ БАЛХАХ ЛАЬЦА

Укх деношка Советски районни культура ЦIагIа гулбеннабар района ерригача культпросветучреждeней болхлой, юртсоветий председателаш, партийни комсомольскии организацей секретараш. Цига хилар района культура болхлой совещани. Цар дийцар юрташка беш бола культурно-просветительни болх тоабарах дола дош.

Совещане доклад йир КПСС райкома секретара нов. З. Такаева. Цо белгалъяьхар дика болх беш йола цхьайола культпросветучреждeнеш. Уж я Итум-Кхалара, Хал-Килоера, Вашин-Дароера юртара клубаш.

Нов. Такаева дийцо болх тесса лелабеча культпросветучреждeнех а.

Доклад йистеьлча къамаьлаш дир района культпросветучреждeней нийс болхлочо. Цар массане шоай балхах дийцар. Цул совгIа 1966-ча шера чакхъяха еза керттера мероприятеш белгал а йир.

И. БЕРЛИЗЕВ.

СОВЕТСКИ МЕХКА ЭНЕРГЕТИКА

СССР энергетикаи электрификацеи министра хьалхарча заместитела Янов ФИНОГЕНОВА АПН корреспондента даьча хаттараштa тийнна жопаш.

□ □

ХАТТАР. Халкъа боахама малагIа дакъа да тахан шун министерства кулгалдеш дар?

ЖОП. Укх шера декабрь бетта 45 шу дуз В. И. Ленина кулгалца оттаяь Советий Ерригроссийски VIII-ча съездо ГОЭЛРО план аьнна цIи а йолаш Россерча электрификаце паччахьалкхен план чIоагIъяьча хана денз. Из яр мехка электрификаци лерде уллаш йола, эггара хьалхара Iилманца бакъъеш оттаIь экономика хьалъяра программа.

Даь балхаш мел доккхий хиннад ховрга укх тайпара даннеш вIаши нийсйича: 1913 шера цхьа миллион киловаттал кIеззига совгIа мара бацар Россерча еррига электростанцей низ. ХIаьта хIанз бIаь миллион киловаттал тIех ба советски электростанцей беррига низ. Электроэнерги яккхара гIулакха Европе хьалхара моттиг лаьций СССР-о. 1965 шу чакхдоалаш 509 миллиард киловатт-сахьат хургья мехка йоаккхаш йола электроэнерги.

Тахан дагадехача сакъердаме хургда электрификаци яра оттаьча советски программах Малхбузене дош ца хеташ хинна хилар. Берлински газета тIара укх тайпара мутIараш деша йиш йолаш дар 1922 шера: «Фантазех хулачул совгIдар комиссе (ГОЭЛРО) отчета тIара лаха хала да... Электрификаце еррига план хIанзарча хьалашка диллача фантастическии зуламси гIулакх да».

Шоашта хийттар тIехьагIа овлангара денз хувца дийзар малхбузехьарча наблюдателий. Боккхий буржуазни экономисташи специалисташи — энергетинаш бакъ ца дича балазар, технически боарамгеи гидравлически электростанцешта эксплуатаци ярген диллача Советски Союз хIанз США-л хьалха йолаш хилар. Масала, канадски энергетикий делегацеиа керте лаьттача А. Дункана аьлар: «Тхо чIоагIа цецдаьхад советски энергетически программа йоккхало, сихало, кIоаргало. Еррига советски экономика а санна, цо хьахьокх, бытовой гIулакхашкарчул промышленни гIулакхашка дуккха а дукхагIа дIайохийташ йола из чIоагIа дукха йоаккхаш хилар».

Советски мехка хьахиннай хIанзара энергетически комплексаш хьалъяра проекташ увттаечеи хьалечеи шоай говзал хьахьекхача йоккха квалификацеш йолча специалистий коллектив. ХIанз тха министерства хьалъеш латт 370 гIишло.

ХАТТАР. Боахама кердача реформо малагIа торонаш хьаелл энергетикана хьалхашка?

ЖОП. Вахаро ше хьалхадаьха да промышленноста деш дола кулгал тоаде аьнна КПСС ЦК сентябрьски Пленумо чакхдаха оттадаь гIулакхаш. Царна ларде латт мехка хьалха латтача предприятеша семилетка шерашка Iоаяь массе оагIорахьара опыт, уж бакъдаь хьахьекхад дуккхача экономически экспериментаща. Из тайпа эксперимент яьй тха системе а. Законах хила доагIаш хIама да берригача халкъа боахама технически прогресс Iалашъе езаш йолча электроэнергетико 1962 шерре а денз доал дара централизованни структурага довлилга дIадийха хилар. Электростанцеш хьалъелгеи царна эксплуатаци елгеи хIанз союзно-республикански министерство а еш хийцача. СССР энергетиканеи электрификаценеи йолча Паччахьалкхен комитето деча цхьан кулгалах лелаш дар.

Доакъоех доал дара принципо йиш хилийтар электроэнергеца Iалашъяра гIулакх тешамегIа хилийтар, электроэнерги йоаккхилга сихдар, энергетически оборудованех пайда дикагIа эцар санна дола декхараш толамегIа кхоачашде. Энергетика дегIаахара темпаш дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 1,3-эза лакхагIа я еррига промышленни продукци дукхагIа яккхара темпаел.

Централизованни доал дара система экономически пайданагIа хилар хьахьокхаш дола цхьа масал доаладергда аз. Энергосистемаши электростанцеши совнархозий доалахьа хиннача шерашка керда мощносташ болх бе йолайолийтилга даим тIехьадусар паччахьалкхен заданеел. Iадкъаш дар кадраш дукха дIа-са екъаенна хилар. Кхы тайпа да гIулакх хIанз, доал дара дерригa наькъаш министерстве чудерзадаьча хана. Министерства указанех шу чакхдоалача хана йистейоалаш йолча объектай оборудовани вIашагIйоллача монтажникий бригадаш тIаерзаяь ца Iеш, энергетически оборудованена ремонт яра говзал Iомаяь болхлой а тIаберзабу. Кадраш эшшача иштта дIахьа хьежаяро тхога йиш хилийтар 1963—1964 шерашка 10 миллион киловаттал совгIа — 1962 шерарчул 25 процент дукхагIа керда мощносташ болх бе йолаллийта.

ХАТТАР. Дувцал, боккъала а, болх беш йолча электростанцешка кердача хьалех мишта увттаергья планаш? Экономически хьокхамаш лакха хулга ловргдолаш болхлой безам совбаккхара деш фуд?

ЖОП. Къаьстта шийй тайпара дуккха башхалонаш йолаш я энергетика, халкъа боахама кхыча доакъошта юкъе из белгалйоаккхаш йола. Предприяти санна потребителашца духхьалара бувзамаш долаш лц электростанци. Цун продукци — электрически энерги — цун лоархIам боабеш а маьха «яйеш» а йолча энергосистема чуйода. Рентабельность, пайда, боахама расчет санна дола хьокхамаш белгалдар духьа массехк мероприяти кийчъяьй оаха, хIаьта уж опыта хьисапе цхьайолча энергосистемашка тохкаргйолаш а я. Планови хьокхам биъ мара бац оттабе лаьрхIар: электроэнерги, йIовхал пайданна йолча оагIодахьа дIаахийтар, пайда, алапе фонд. Царех ховргда тхона электростанцеш мел пайданна я.

Планированеи материальни стимулированеи керда порядок юкъейоалаю энергетически гIирсаш хьалдеш а. Цу гIулакха эксперимент ергйолаш я хьалъеш латтача массехк гидравлически тепловойи электростанцешка.

ГIишлой-монтажни организацешта оттаяьча паччахьалкхен плана керттера хьокхамаш — уж да производственни мощносташ болх бе йолаялийтар, чуIе цIенош, культурно-бытовой гIирсаш, кхыйола объекташ хьалъяр. Рентабельность Iалашъяра, боахама расчет чIоагIъяра, гIишлой-монтажни балхий дикал лакхъяр духьа стимулировани яра къаьстта фонд оттаяьй, из вIашагIйолл планах а (6—12 процент) планал тIех а (5 процент) хьатIабоагIача пайдана тIера отчисленеш яра наькъаца. Цу фондах нийсса ах дIайохийтаргья къаьстачa болхлошта премеш гелгарга, болхлошта деш дола культурно-бытовой гIулакхаш тоадарга, хIаьта вож юхедиса дакъа — паччахьалкхен планах лаьрхIачул совгIа чуIе цIенош, школаш, берий бешамаш, яслеш хьалъярга.

Дикка шеръю гIишлоний кулгалхой бокъонаш. Белгала аьлча, царна бокъо лу дерригача алапе доазол чухьа административно-боахача персонала дукхал а алапе фонд а оттае, гIишлой заказаш кхоачашдечеи царна эша оборудовани тIакхухьачеи белгалбаьннача промышленни предприятей, транспортнии проектнии организацей болхлошта премеш тела. ЛоархIамера стимул хургья оттаяьча хана электростанци хьалъяь яьнначул тIехьагIа цахаддаш цIена болх беш чакхбаьннача гIишлош ераштa, монтажникашта, инженерашта, гIишлош ечаа дакъа лоацаш хиннача кхыча болхлошта цкъа луш вознагражденеш телара порядок а.

ХАТТАР. Йистедала гаргакхаьчад семилетка чакхйоаккхаш дола 1965 шу. Сенца белгалъяьннай из советски энергетикана?

ЖОП. Эггара хьалха технически прогрессаца. 1959—1965 шерашка электростанцешка караерзайир лакхеи тIехкритически параметраш. СССР-е эггара хьалха болх бе йолалийтай 300 эзар киловатт низ бола энергетически блокаш. Славянскии Назаровскии тепловой электростанцешка вIашагIйохка езаш я 800 а 500 а эзар киловатт низ болаш йола электрически блокаш. Кастта вIашагIйохка йолалургья Красноярски ГЭС-ера эггара хьалхара гидроагрегаташ. Царех хIаране низ — ах миллион киловатт.

1959 шерага кхаччалца ах миллион киловаттал тIех низ бола тепловой электростанцеш яцар СССР-е. ХIаьта ер шу чакхдоалаш уж хургья иттанел тIех. Семилетка шерашка хьалъяьй района лоархIам болаш йола бIаь совгIа керда электростанци, царел совгIа хьалъе йолаяьй кхы а 135 тепловойи гидравлически станци.

Иштта дукхагIа хиннай электроэнерги хьаьнхача моттигера из потребителашка дIакхоачаеш йола средстваш а. ХIанз высоковольтни электропередачий линей дIоахал 230 эзар километр совгIа да. СССР-е болх беш я дунен тIа ше морг кхы цхьаькха йоацача электропередача массазарча тока лине хьалхара аргIа а хIараяр 500 эзар вольт а йолаш йола хувцалуча тока дуккха линеш а. Хьаяьй эггара низ болашагIа йола Центра. Къулбехьеп, Урала кхо энергообъединенени вIашагIхотташ йола СССР европейски даькъа тIара бIарчча Цхьа энергетически система. Из — берригача мехка энергетически комплексаш вIашагIтохаргйолаш хьаеш латтача Советски Союза бIарччача цхьан энергосистема лард.

ХАТТАР. Юрта боахама электрификаци ярах фу дувца йиш я?

ЖОП. Укх дIадахача ворхI шера юрташка дIайохийта электроэнерги кхозза дукхагIа хиннай. Шеррача масштабех хьалъяьй лакхача а лохача а напряженех йола юрташкара электрически сеташ. 1965 шу чакхдоалаш дерригa а дIалаьрхIача цар дIоахал цхьа миллиони бархI бIаьи километр хиннад.

Юрта боахама электрификаци яра перспективни план оттаяьй тха министерства. ХьатIадоагIача пхе шера керттера декхар да юрташка берригача потребителашта керттерча даькъе паччахьалкхен энергосистемашкара цахаддаш электроэнерги хилийтар а хIаьта иштта электроэнерги юртбоахама производствaнеи юрташка бахача наькха бытаи шерра юкъеяхьар а.

ХАТТАР. Кердача пятилетка шерашка малагIча наькъаца дегIаухаргья советски энергетика?

ЖОП. Энергетика дегIайоалаяра гIулакха хьалхагIа а санна доккхагIа дакъа кхоачаргда тепловой электростанцешка. Царех эггара йоккхагIа яраш — хIараяр йиъ миллион киловаттага кхаччалца низ болаш яраш — хьалъергья СибарегIа, Казахстане, Донецки бассейне, кхыча кIор дукха боахаш йолча йоккхийча районашка.

Кхегадеш да, тепловой станцеш дукхагIа хьалъяр пайданегIа йола гидроэлектростанцеш хьалъе езац яхилга ца хилар. Кердача пятилетке хьалъергья хIанзчул пхезза-иттазза дарегIа йола электроэнерги яха могаргдолаш йола экономични гидроэлектростанцеш. Укх гаргарча хана хьалъяь яла езаш я Вахш яхача хи тIара Нурекски, ГуржегIарча Ингури яхача хи тIара Ингурски, кхыяраш санна йола йоккхий ГЭС-аш. Советски энергетикана юкъе эггара йоккхагIа хургья Енисея тIа хьалъеш латта, ялх миллион киловаттал дукхагIа низ болаш йола Саяно-Шушенски гидроэлектростанци.

ДIахорча шерашка дегIаухаргья атомни энергетика а. ХIанале болх бе йолаеннача Белоярскии Ново-Воронежскии атомни электростанцеел совнагIа хьалъе йолаергья, дукхагIча даькъе кхы тайпа энергоресурсаш кIезигагIа йолча районашка а еш, керда АЭС-аш.

Электрификаце гIулакхашта фордашкара хьаухача хих, маьлхахи михахи, кIоаргга лаьттагIара йоалача йIовхалах, кхычахьара йоалача энергех пайда эцара проблемаш дIахо а тохкаш ба советски Iилмахой.

(АПН).

ЮХЬИГ ВО ЯЦ

Хьайбай боахаме латтача хьалашка диллача соахка а тIехьа тIехьадусача боахамашта юкъе эгара хьалха цIи йоаккхаш яр МалгIабикера «Ингушский» совхоз. ТIеххьарча хана хувцалуш доагIа совхозера гIулакхаш.

Совхоза хьайбаш леладераша укх шера болх дикагIа беш хилар къаьстта холуш да мехка юрта боахам дегIабоалабеча керда этап хьайийла йола КПСС ЦК мартовски Пленум хинначул тIехьагIа. Кхы тIехдаьнна доккха хIама даьдеце а дIадахача шерашкачул дикагIа Iалашдаьд цар укх гурахьа доахан. Йлайха, цIена, паргIата я укх шера цар доахан чудоахка моттигаш, шортта да ала йиш еце а кхом а беш дуадеш хилча Iан замалахь тоъал да гIожа доакъари силоси. Дегорара жоми Бесланера мужи кхухь, цул совгIа шоаш хьа а бу муж. Хьайбаш дикагIа кхоаб, ханнахьа хий меладу, кхы эша гIулакх ду.

Шоашта даь гIулакх доадеш Iаьдал дац хьайбай а. Iунал дикагIа ме ду, дукхагIа хул царех хьадоала беркат. 1170 килограмм яр 1964 шера совхозе юкъера лаьрхIача хIара кхоабача Iаттагара яьккха шура, укх шера 11 бетта яьккхар 1250 килограмм я. Соахка бIарччача шера яьккхачул 89 килограмм дукхагIа хул из.

Дика тоалуш доагIа совхоза кагий доахан. Къаьстта дика тоаденнад 1966 шера январь бетта паччахьалкхенна дIадала лаьрхIа хьайбаш. Гурахьа хьажкIий ардашка даьжад уж, хIанз лерттIа кхоаб. Дийнахьи буси 1 килограмми 100 грамми дозал тIакхет царех бежанна.

Соахкарчул дуккха дикагIа латт совхозе паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара заданеш кхоачашъяра гIулакх. Дулх дохкара шера план хьогге а кхоачашъяьй, ханал хьалха кхоачашъяьй шура йохкара 11 бетта план. 29 декабре кхоачашъе лерхIаш ба хьайбаш леладераш шера план а.

Планах лаьрхIачул лакхагIа дале а дикка доденнад укх шера хьайбай продукци яккхарга дIадодар. Соахка 23 соми 19 кепиги дахар шурий центнерага, хIаьта укх шера 11 бетта дIадахар 15 соми 57 кепиги мара дац. Дулха центнерага 285 сом дахар соахка, укх шера 11 бетта 94 сом дахад.

Укх шера итогаша чIоагIгIа дегаш гIоздаьха а хьадича хIама хьахулаш хиларах тийша а ба совхоза хьайбаш леладераш. Дикка хьинар айденна къахьег цар хIанз. Деррига доахан онда а долаш Iангара доахилга, цар продуктивность лакхъелга — из да хьайбаш леладераша де лерхIар.

Къаьстта дика бу болх хьалха латтача дояркаша. 19 етт ба кхоалагIча отделене ферма доярка Е. Кондрачука гIулакх деш. Планах шера яккха лийрхIар 1500 килограмм мара йоацача 11 бетта хIара кхоабача Iаттагара 1811 килограмм шура яьккхай цо. Цунна тIеххьа йоагIа ше кхоабача доахах хIара Iаттагара 1810 килограмм шура яьккха шоллагIча отделене ферма доярка С. Кортоева. Цар хIанзле а тIеххкхоачашъяьй шура яккхара шера план. Планах лаьрхIачул совгIа йоаккхаргья укх шера шура кхоалагIча отделене доаркаша А. Гайрбековас, З. Медовас, М. Даурбековас кхыбараша.

Хьайбай продуктивность лакхъяра гIулакха чIоагIа юкъедаьнад доакъар лерттIа кийч а ца деш дехкаш хилар. Паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашйой а шура яккхара план кхоачашъяьц.

Соахка совхозе лаьттача гIулакхашка хьежача укх шера болх дикагIа тоабенна бале а, цхьадола цIенхашттара кхоачамбоацараш да укхаза. Ховш да хьайбашта дехкаш дола доакъар хоза тоадеш дехкаш хилча из кIезигагIа дIалодаш а овсарле а хилар. Цхьабакъда, доакъар тоадара гIулакха лерттIа оарцагIбоалаш бац совхоза кулгалхойи зооветболхлойи. Доакъар Iанарца тоаду цех шоай йоллашехь чах каг яккхац, гIожа доакъар Iанарца тоадац, силосах хIама тохац. Из бахьан долаш шоашта дIадехка доакъар хьеккха дIадаац доахана, из дукха юхедут, доаду. Из вIалла мегаргдолаш дац, хIана аьлча соахкарчул дукхагIа дале а планах хила дезачул кIезигагIа да укх шера совхозе доакъар. Хьожа а деш пайда эцаш ца хилча из ца тоъа а мег.

Хьайбай продуктивность лакхъяра гIулакха а чIоагIгIа зе ду доакъар лерттIа кийч ца деш дехкаро. Паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашйой а шура яккхара план кхоачашъяц совхозо. Кхаь а ферма дукхагIа болча доаркаша планах лаьрхIачул кIезигагIа йоаккх шура. Фермай кулгалхоша дицдалийтад каг а яьккха Iанарца тоадаь гIожа доакъари чам дикагIа хургболаш хIама а теха кийчъяь силоси хьайбай продуктивность лакхъяра резерв хилар.

Бокъонца теркам тIабахийта леладац совхоза фермашка хьалха латтарий опыт хьайбаш леладерашта дIайовзийтареи из шерра балха юкъеяхьарей гIулакх а. Кхыметтел шоай совхоза дикагIа болча доаркай опытах лерттIа пайда эцац фермашка. Иштта мара кхетаде йиш йолаш дац, масала, кхоалагIча отделене ший хIара Iаттагара шера планал совгIа кхо бIаь килограмм совгIа шура яьккхача доаркана Кандрачукана юхе, шоаш деттача доахах хIара Iаттагара шера яккха езачул 300 килограмм кIезигагIа шура йоаккхаш доаркаш хилар.

Шоай болх тоабе болабеннаб совхоза хьайбаш леладераш. Хьалхара юхьиг во яц цар. КарагIдаьнначох кхоачам ца бар, кхоачамбоацараш дIадахар, кердача толамашка кхача гIертар — из да совхоза хьайбаш леладерий декхар. Из декхар кхоачашдеча царна новкъостал де деза совхоза кулгалхоша, партийни организаце.

Л. ГАДИЕВ.

МУРМАНСКИ ОБЛАСТЬ. Ждановски горнообогатительни комбинат семилетка шерашка хьалъяьй. 69-ча паралелала дехьа шийлача крае къонача энтузиасташа шоай кулгашца хьалйир шера миллион тонн никелевой руда чакхдоаккхаргдола гигантски предприяти, хьалъяьй къонален город — Заполярный.

Хьалхарча деношка денз коллективо къовсам болабир боахама чурча торонех дикагIа пайда эцара, Iилманна а техникана а карагIдаьнна эгтара а кердагIдар балха юкъедахьара духьа. Болхлой а специалистий а гIулакхаши уйлаши чакхйоалаш йола продукци — никель доаккха руда тIехдика хилийтара тIаерзаяь я. КПСС XXIII-гIа съезд хьаелла ди тIакхоачаш планал совгIа 1.100 тонн руда чакхдаккха аьнна декхар тIаийцад коллективо.

Сурта тIа: Ждановски горнообогатительни комбината флотаце цех.

С. Майстермана сурт.

ТАСС фотохроника.

КОЛХОЗАШКАРА БОАХАМА РАСЧЕТ

ХIаман кхом беш, кхетамца, лоархIамца боахама доал дар — коммунистически общество хьалъеча ханара кхоачашданза даргдоаца закон, кхачан продукташи халкъо лелаю хIамаши шортта хьаяра ца хилча йиш йоаца гIулакх.

КПСС Программа тIа аьннад, «боахама расчет ларде а йолаш леладе деза хIара колхоза производственни гIулакхаш».

Кастта шера итогаш ергъя колхозашка. Боккха аналитически болх ба бе безар. Пятилетка хьалхарча шерре а денз керда, экономически нийсагIа болча наькъаца боахама доал дара этап а хинна дIаболалуьба из.

ХьатIахулча шера беча балха производство а нах а шоай ханнахьеи массе оагIорахьареи кийчбар духьа колхоза шера производственно-финансови план а бригадашта, фермашта, кхыча подразделенешта заданеш а оттае йолаенийай колхозаш октябреи ноябреи бетташка.

— Цу гIулакха лаьрхIа укх статьяс газет дешарашта йовзийт боахама расчета хьакъехьара керттера положенеши боахама чухьарча расчета ларда тIа производство вIашагIйоллара системеи.

Боахама расчет — из планови заданеш толаме кхоачашъяра, производства рентабельность Iалашъяра тIаерзаяь социалистически хьисапе боахам лелабара метод я. Боахам лелабара цу методо лерхIар боахама гIулакхашка дIадодари цунах хьахиннари вIаши нийсделга, къахьегами ахчеи кIезигагIа дIа а дохийташ продукци дукхагIа яккхар Iалашделга, дIадахийтачо ший доходашца ше юхаметтаоттаделга, шеррача воспроизводствана хиланза яргйоаца накопленеш вIашагIтохилга да.

Боахама расчето, социалистически хьисапе боахама доал дара метод хиларах тарра, цIаккха а эффект йоккхагIа хилийтац, нагахьа санна бIарчча хьайийцача берригача боахаме из юкъеккхиьа ца Iеш цунах бригадашка, фермашка, колхоза кхыча производственни подразделенешка а шерра пайда эцаш хилча мара.

Боахама чухьара расчет лелаеш хилча бригадашта, фермашта, кхыча подразделенешта йоаккхаргйолча продукце заданеш а из яккхарга дIадохийтаргдолчоа лимит а оттаю, натуральнии ахчани хьокхамашца, хIаьта къахьегамах боагIа мах лу боахама расчетах енна заданеш кхоачашъярга хьежжа.

Комплексни бригада боахама расчета тIа йоаккхача хана производственни заданеш бригадана юкъедоагIача хIара даькъа а хIаьта иштта тракторни бригаданеи механизированни звеноштеи къаьст-къаьста оттаяр дикагIа лоархI.

ДIадохийтачоа оттаеш йола лимиташ боахама хьалашка хьежжа, вешта аьлча бригадашеи фермашеи дIадохийтачунга хьежжа уттаю. Берригача боахама юкъарчеи ерригача производства юкъарчеи гIулакхашка дIадодар боахама расчет лелаеча производствашка дIадохийтачун лимита юкъедахийтац.

Планаш уттаеши учет еши лоархIамаш деча хана балхаш дукха ца хилийтар духьа дIадохийтачоа план оттае мегаргья боахама расчет лелаеча бIарччача цхьаи подразделенена, культураштеи продукце тайпаштеи екъаш ца а оттаеш.

Бригадашта, фермашта, кхыча подразделенешта боахама расчетах къаьст-къаьста производственни заданеш оттаю колхоза производственно-финансови плана ларда тIа, технологически картех пайда а эцаш. Уж заданеш экономиста оттаю колхоза специалистаща цхьана, бригадай членаша шерра дакъа а лоацаш.

ХьатIадоагIача шера дергдолча балхашта производство а нах а массе оагIорахьареи шоай ханнахьеи кийчбар духьа колхоза шера план а бригадашта, фермашта, подразделенешта заданеш ханнахьа оттае еза. Цу хана специалисташка а хIаьта иштта бухгалтере а кхоачамболлаш материалаш хул. Ховш хул ерригка юртбоахама культураш мел хьийкъай а мел чуенай а, фермаша баьча балхах хьахиннар, паччахьалкхенга продукци йохкара планаш миштай.

ХьалхагIа, фермаша баьча балха ларда тIа хьайбай боахама заданеш оттаю: мел а малагIа а продукци йоаккхаргья, паччахьалкхенга из мел йохкаргья (заданехи планал совгIеи) доаханнеи коа тIарча оалхазараштеи мел а малагIа тайпа а доакъараш эш, хIара даькъе продукци яккхарга дIабода къахьегами ахчеи меллад, фермай рентабельность, и. кх. дI. Цул тIехьагIа лаьттанцарча боахаме а нийсду уж хьокхамаш.

Боахама расчетах бригадашта оттаеча планови заданешта юкъехьу укх тайпара хьокхамаш: продукци яккхара план, пайда эцаш дола лаьтташ тоадара заданеш, удобренеш Iоаяреи кхашка яхкареи план, духхьал продукци яккхарга дIадохийтарий лимиташ, бригада состав, и. кх. дI.

Плана тIарча хьокхамашта нийсса лимиташ а уттаю, вешта аьлча, валови продукци яккхарга дIадохийтачоа хоададаь боарамаш уттаду, хIаьта иштта продукце хIара тайпаи единицана лоархIаш, дIадохийтар шо-шоай доакъошта декъа а декъаш. ДIабохийтача къахьегама оттаеш йола лимит къахьегама деношцеи сомашцеи оттаю.

Бухгалтерецеи специалисташцеи цхьана колхоза финансови план уттаю экономиста е плановика: доходаши расходаши, кредитах пайда эцар, тайп-тайпарча статьяех дIадодар, продукци яккхарга бода мах, и. кх. дI.

Шера плана ерригка разделаши дерригка хьокхамаши нийсдаь даьнначул тIехьагIа занятеш кхоачашъелга вIаштIехьдаккха дезаш йола агротехнически, зоотехнически, организационни мероприятеш оттае болалу экономисти специалисташи.

Производственни заданеш мишта кхоачашъю хьожаш цахаддаш тIахьожам лоаттабар духьа шера планаш оттаеча ханна бетта йола боахама расчета заданеш а оттае еза, план кхоачашъярах дола отчетни хьокхамаш царна юкъе а хьош. Цу заданешка белгалду, натурацеи дIабахача маьхацеи лоархIаш, хьаяьннача продукце хьокхамаш, дIабахача къахьегамеи производства средствайи лимит.

Бетта йолча планашка а хьожаш специалисташеи бригадирашеи планаш-нарядаш уттаю — кхаь денна, пхе денна, кIиранна, кхы а дукхагIча ханна.

Боахама расчета заданеш иштта уттаю хIара агрегатаи машинаи шо-шоашта. Цу тIа белгалду балхаш кхоачашдара боарамаши ханаши, доагои машинашта хьекхеи даьтташ, технически гIулакхаш дарга, ремонт ярга дIадодар, инвентарь, механизаторий къахьегамах бода мах.

Боахама чухьара расчет лелаеча хана колхоза правлене, специалисташа, бухгалтере цахаддаш тIахьожам лоаттабе беза продукци яккхараи дIадахийта доагIачоаи оттаяь производственни задани бригадо, фермо е гIонна болча боахамо мишта кхоачашъю хьожаш, цу балхий итогаш е а уж итогаш колхоза правлене, производственни совещанешка, бригадий собранешка ювца а еза.

Нийса, ший ханнахьа учет лелаелгеи тIахьожам лоаттабелгеи Iалашде деза боахама расчет лелаеча хIара подразделене гIулакхаш мишта лел даим хар, заданеш толаме кхоачашъяра фу де деза хар, царга гIолла рентабельность лакхагIа хилийтар духьа.

Учет яраи боахама расчета заданеш мишта кхоачашъю хьожаш денна тIахьожам лоаттабараи къаьстта кийчъяь формаш лелаю дуккхача колхозашка, боахама расчет йолча подразделенешка цхьана нийсдеш оттадаь планови учетнии хьокхамаш тIа а долаш.

Боахама расчет йолча бригадаша отчет оттаю юххьанцарча учета документаш тIара (говраща-кулгкара балхаш дайта нарядаш, складашка хьачуийцачоаи дIахийцачоаи оттаяь требованеш, товараши материалаши дIа-хьа ахийтарах йола отчеташ). ХIара бетт-бетта бухгалтере уж дIачутел бригадираша, складий заведующеша, учетчикаша.

Боахама расчет лелаеча хIара подразделенена шийн-шийна цу документаш тIара производственни отчеташ уттаю бухгалтере хIара бетт-бетта. Цар тIа хул байнача бетта дIа мел дахар.

Бригадашка учет лелаяра учетчик ва. ХIара колхозахочун учетни листа тIа дIаязду, цхьаи дийнахьа нарядах мел болх баьб, цо даькка алапи.

Цунца цхьана хIара бетт-бетта дIалоархI хIара культура кхеярга дIадахар. Производственни отчета тIа хул дерригка балхаш: цу тIара гуш хул мел балхаш даьд, хIара процессе (культурашта къаьст-къаьста) болх беш масса саг хиннав, цу гIулакхага мел ахча дIадахийтад.

Учетчика хIара ферме дIалоархI хьайбай продукци мел яьккхай, сеча доаханна къаьстта книжкаш леладу. Учетчика бригадираца цхьана дIалоархI, селхан мел шура яьккхай, мел доакъараш дIадахийтад, хьаяьккхача шурий центнерага мел мах бахаб.

Боахама расчета заданеш мишта кхоачашъю хьожаш даим тIахьожам лоаттабеча колхозашка хIара кепиг лархIа Iемаб колхозхой.

Боахама расчет йолча бригадашка пайда хьа мел баргба ца хьожаш цхьаккха хIама дIадахийтац. Хиланза яргйоаца материалаш мара складашкара хьайияц подотчетни наха.

Бригадаши фермаши боахама расчета тIа йоахилга кхетаеш хургйолаши хIара колхозахочун меттел, боахама расчет лелаеча цу подразделене берригача члений а материальни безам тIагIоргболаши йола тайпа къахьегамах мах телара система лохаш чакхдаккха дезаш да.

Къахьегамах мах телара форма моллагIа яле а, хIара бригаде е ферме къахьегамах телача маьха фонд а къахьегама ден беча маьха боарам а производства тIеххьарча результатех, продукци йохкарах хьатIаденача ахчах, из хьатIадайтарга дIадахийтачох тийша хила беза.

Мадарра аьлча, материальни поощрене принцип атта кхетаергйолаш хила еза: нагахьа санна бригадо дика продукци дукхагIа лойя — алапи дукхагIа доаккхаргда, продукци яккхарга дIабода мах лохбойя — даьккхача алапена кхы а IотIакхетаргда ахча.

Боахама расчет лелаеча подразделеней колхозахошта цар балха экономически результаташ дикагIа хиларах материальни поощрени яр — боахама чухьара расчет нийса вIаштIехьъяккхара дола керттера хьал. Из доацаш йолча моттигашка пайдана а йолаш боахама расчет хила йиш яц.

Боахама расчет лелаеча хана результаташ дикагIа йоах къахьегамах тела керттера мах совнагIа телачунцеи материальни поощрене кхыча формашцеи нийса цхьана тарбеча колхозаша. Керттерча алапе фонда боарам колхоза экономически торонашка хьежжа болча боараме оттабу.

Материальни поощрени яра способ моллагIа яле а, боахама расчет лелаеча подразделенена материальни поощренех хьожадаь ахча колхозхошта — цу подразделене членашта юкъе декъ къахьегамах ийцача керттерча алапега е яздаьча къахьегама деной дукхалга хьежжа. Боахама чухьара расчет юкъейоалаяьча дукхагIа йолча колхозашка къахьегама деноех ахчанца гарантированни мах тел. Цу колхозашка, массаза а, бетта шоз-шозза, гоа ца деш шоаш даькка алапи дIател колхозхошта. ХIаьта шу чакхдоалача ханна, бригадаша боахама расчетах леладаьча гIулакхашка а хьеже, тIеххьара расчет ю.

Къахьегамах гарантийни алапи телга Iалашде йиш я экономически доккхийча боахамашка даь ца Iеш, тIера декхараш дIадахарцеи паччахьалкхеи закупочни маьхаш лакхдарцеи дувзаденна хIанз цу гIулакха эша торонаш иштта йолаш йолча тIехьаюсача колхозашка а.

Къахьегама деной чIоагIгIа материальни лард йолаш долча хьалашка уж яздеча хана лорадара тIахьожам чIоагIагIа лоаттабергба, хIана аьлча хIара бригада гIулакх долаш да из. Из къаьстта а лоархIаме да массехк шера вIаштта къахьегамах тела мах геттара лоха хиннача а цудухьа къахьегама деноц совнагIа дIаухийтача а лоаман районий колхозашта.

Боахама расчетах къахьегам вIаштIехьбаккхара совле сенах латт аьлча, из латт, иштача хьалашка колхозхоша шоаех бокъонца бола лаьттан дай лоархIаш хиларах, лакхера лоадамбоаца доал царна ца эшаш хиларах, къахьегама дикагIа йола методаш шоаш лаха гIерташ уж хиларах, хIана аьлча бухсоццача кхаьчача цунах тийша да цар алапеш.

Къахьегамах боагIача маьха тIеххьара расчет еча хана къахьегамах язбаь мах лоха хиннача бригада бригадира атта дац, шоай бригада тIехьаюсачарца хIана нийсъеннай аьнна, колхозхошта хьалхашка жоп дала отта. Цудухьа, цу хьалашка производственни подразделенена керте отта пайдана вац производство дика йовзаши экономически навыкаш йолаши вар мара. ХIаьта кадрай экономически дешар, цIенхашттаи уйла тIайохийташи беш бола экономически болх толаме лел боахама чурча расчета ларда тIа вIаштIехьъяьккха производство йолаш йолча колхозашка.

А. ДРЯГАЛОВ,
Госбанка Нохч-ГIалгIай республикански контора управляющи.

Дика чакхдоакх шу

КПСС XXIII съезда накъа болхаш толамаш совдоахаш къахьегаш ба тха совхоза хьайбаш леладераш, механизатораш.

Паччахьалкхенна шура дIаялара шера план ханал хьалха кхоачашъяьй тха совхоза хьайбаш леладераша. Планах 9500 центнер дIаяла езача 10910 центнер шура дIаеннай. ХIаьта иштта планах 280 тонн дIадала дезача 290 тонн деннад. Укх деношка фуаш дIададалара план кхоачашъярах рапорт лургда совхоза коа тIара оалхазараш леладераша. ХIанзле 6 миллион 217 эзар фуъ дIаденнад цар паччахьалкхенна.

Шоашкара хьокхам гойта болхлой дукха ба совхозе. Хьайбаш леладерий коллективо доккхал ду ше беттача Iаттах хIаранегара 3300 килограмм шура яьккхача доярках Дербышевайх, 3000 килограмм шура яьккхача доярках Джамбулатовайх.

Коа тIара оалхазараш леладеча Лазаревас а дика толам баьккхаб. ХIара котама тIехьара планах 135 фуъ гулде дезача 145 фуъ гулдаьд цо. Цул тIехьайисац 140 фуъ гулдаь Олюнинаи 146 фуъ гулдаь Плаксинаи.

Шоай балхах дог а лазаш овсаре къахьег тха механизатораша.

Совхозе йоаржаьча социалистически яхье хьалха латташ хьабоагIа трактористаш нов. Логиеви нов. Арсанукаеви.

ХIанз балхех мукъа яьнача техникана ремонт ю механизатораша. Техника ремонт еча механизаторашца цхьана дика къахьег совхоза токараша а слесараша а. ХIара ден норма 120—130 процент кхоачашъю токара нов. Лебухова.

Беррига низ тIабахийтаб тха совхоза болхлоша КПСС XXIII съезда дика совгIат кийчдара.

Ф. СУХОМЛИНОВ,
Грозненски района «Ермоловский» яхача совхоза директор.

ЦАР ГIУЛАКХ ДАЙНАДАЦ

ХIара халкъа историе чухь хул тIехьа тIайоагIача тIехьенаша чIоагIгIа сий деши хамбеши йола событеш а цIераш а. Иштта тахан вайна, доккхал а деш дагадох халкъа нийсхон гIулакх бахьан долаш 140 шу хьалхагIа паччахьа палачаша боабаьча, сийлахь-доккхача эрсий халкъа тешамерча къонгий — декабристий гIулакхаши цIераши.

1825 шера 14 (26) декабре паччахьа Россе столице — Петербурге Сенатски майдан тIа (хIанз декабристий цIерахча майдан тIа) ерригка Росси цец-ама йоаккхаши цун доазонел арахьа дIахозаши йола событи хилар. Из событи исторена юкъеяхар «декабристий восстани» аьнна. Из Россе историе чухь эгара хьалхара революционни выступлени яр.

Эрсашта юкъе лаьттача гIулакхаша, мохк социально-экономически политически дегIаахаро, белгала аьлча, дIайоалаш лаьттача феодализманеи хьахулаш лаьттача капитализманеи юкъе эттача довно хьалхьоайир декабристий восстани. Россе доал деш хиннача самодержавно-крепостнически строяи цунга хьежжа йолча самодержавно-полицейски режимои юхалеттар мохк прогрессивно дегIаухилга, тоIадора керда, дика халкъагахьа мел дола хIама.

...ЧIоагIгIа патриотизм йолаш шоаш хиларах тарра, хургбола декабристаш, кагий нах шоаш болча хана герз бе а делла лийтаб 1812 шера хинна Дай-мехка тIем тIа наполеоновски захватчикех. Цу тIем тIа чIоагIделар цар къонахчал, сомабаьлар цар политически сакхетам. Цар дакъа лаьцар эрсий бIунаша 1913—1914 шерашка доазол дехьа даьча тIемашка а. Цига доазол дехьа болаш а, чуйнна Iомайора цар цу хана хьалха лаьтта малхбузеневропейски экономически социально-политически порядкаш, уж паччахьачарца вIаши нийсйора. Крепостной бокъо дIаяккханзеи хьалха латтарех йола порядкаш Россе оттаянзеи ярг ца хилар бокъонца дог тийша болча цар уйла кхы а дукхагIа чIоагIйора цу гIулакхо.

Цу хьалашка тоалуши вIаштIехьъювлаши хьаяьхкар декабристий идейни политически уйлаш. Цар шоай организацеш (къайлагIара обществаш) вIашагIъехкар, шоай программаш (конституционни проекташ) уттайора, кийч а еш, юххера а герз карайнца гуччахьара восстани йолайир самодержавена духьала.

Цхьабакъда, къахетам боацаш тоIайир декабристий восстани. ХIаьтта (цкъаьннахьа венача Александр I-чун когаметта) паччахьал де эттача Николай I-чо из цIий мохкадарца белгалдаьккхар ше паччахьал де волавалар. ХIаьта декабристий декъашта тIагIолла Iаьдала керте эттача цо дув биар ше мел йоаккхача хана революцена духьала, миччахьа из гучалехе а, къовсам лоаттабаь ца Iеш, моллагIча тайпара яь а паргIата уйлаш ерашта духьала а къовсам лоаттабе аьнна. Бакъдар аьлча, паччахьо къарабанзар ший дув — ше мел яьккха ха цIий мехкаду палач, революце жандарм, халкъа паргIатон садукъар волаш яьккхар цо. Цудухьа тилла а йоагIаш тилла цIи яр цунах «Николай Палкин». оалаш хилар.

Дукха нах лувца а чубехка а болабир. ДукхагIа бараш военни (восстане дакъа лаьцараш) а болаш, 3 эзар совгIа саг лаьцар. Паччахьа судо тайп-тайпара судаш йир «бехке барашта». Пхиъ (Пестель, Рылеев, Сергей Муравьев-Апостол, Бестужев-Рюмин, Каховский) хьалъэллар. Вожаш каторге бахийтар СибарегIеи Кавказеи.

Кавказе Iобахийтача декабристех дукхха бараш вай республика территоре тIа а хиннаб. Декабристаша, Кавказе шоаш болаш кортамукъале яккхарах йола шоай уйлаш ца хувцаш, харцахьа лоархIар паччахьа колониально-къаман политика, къахетар царна моттигерча тоIадаь доахкача къамех. Цар доттагIалаш тессар моттигерча къамашца а цар хьалха латтача викалашца а, дикача оагIорахьара идейни влияни йора царца. Декабристаша чIоагIгIа теркал дора дIаяхачеи йолаш йолчеи ханара Кавказе дахача халкъий гIулакхаш, шоай произведенешка хьахьокхар цар вахари Кавказа Iалами. Кавказе Iобахьийтача декабристий гIулакхаша новкъостал дора Кавказе халкъий сийлахь-доккхача эрсий халкъацара доттагIал чIоагIдара.

Декабристаш эшара бахьанаш дукхха а дар. Царех керттердар — халкъаца уж ца хилар, В. И. Ленина белгалдаьккхачох, «халкъа сов гаьна баьнна» уж хилар, уж шоаш а кIезига хинна хилар. Халкъ мукъадаккхар духьа къовсам лоаттабаьб декабристаша, цхьабакъда, цунах шийх кхераш хиннаб уж, халкъ юкъе а доацаш, духхьал салтий — эскара низаца революци е гIийртаб, цар революци халкъа революци а йоацаш, военни революци яр. Сенатски майдан тIа цар баьхараш салтий мара бацар (верригаш а 3 эзар саг), хIаьта шоашкахьа болеи шоай гIулакх хьаллаца кийча болеи Петербургера нах декабристаша теркалбаьбац, царех къехкаш хиннаб уж. Уж революционераш дворянски уйлаш йолаш хилар Iаьткъад укхаза а. В. И. Ленина «дворянски революционераш» аьинад декабристех, цунца, цхьан оагIорахьара цар революционности шоллагIчахьара — цар классови (дворянски) уйлаши белгал а йоахаш. Декабристий дворянски уйла гучаяьлар кхыдола социально-экономически политически дешаш, белггала аьлча аграрни, паччахьалкхеи лоаттама, къаман дешаш къестадеча а. Цхьабакъда, революционни, кортамукъалеи болама историена юкъе боккхача лоархIаме да царна карагIдийнна хIамаш.

Массанена а ховш да, В. И. Ленина «Искра» яхача революционни пролетарски газета эпиграфана лаьрхIа хержараш декабристаша Пушкинга дахьийтача письмо тIара хьайица «Сийгах ала баргба» яха дешаш хилар. КIоарга маIан долаш да уж. Ленина цунца белгалъяьхай декабристий болама революционни характер а тIехьа тIабоагIача революционерий иштта декабристий гIалаташкара Iомалуш болча пролетарски революционерий а тIехьенашцара цар бувзам а.

Ленина «великоросий къаман доккхал» лоархIаш хиннача а ше доккхал даьча а нахах, паччахьа самодержавена духьала къовсам лоаттабьрех лаьрхIаб декабристаш.

Декабристаша иштта боккхача лоархIамера гIулакх даьд хьалха латта эрсий литература, Iилма, культра дегIайоалаяра а. Царех дукххачар шоайла тIехьа художественни литература башха-дика образецаш йитай, Iилма тайп-тайпарча доакъоех дола лоархIамера балхаш. Iобахийта болча хана цига бахача наха юкъе культурно-просветительни болх баьб.

Дунен халкъашта юкъера лоархIам болаш а хиннаб декабристий болам. Шо-шоай ханашка Малхбузен гIозараша хьаллоацаши лаккха мах беши бар из. ХIаьта декабристаша шоаш чIоагIа хьаллоацаш хиннай дунен тIара лоархIамегIа йола событеш, теркалбаьб доазол дехьарча мехкий революционнии къамий-кортамукъалени болам, цар хьагучаяьхай малхбузен-европейски мехкий монархий реакционни, халкъашта духьалара политика.

Цу тайпара декабристий болам, дворянски уйланца из лийннабале а, берригка а хьаийцача, прогрессивни, Россера революционни, кортамукъален болам дегIабоалабара чIоагIа накъа даьнна а дунен халкъашта юкъерча лоархIаме а хинна дIаатта а гIулакх хиннад.

Декабристаша шоай синош дIаденна гIулакх зехьа дайнадац. Цар гIулакхахи царехи доккхал ду вай, цар цIераш вайна еза я самодержавно-крепостной стройна духьала халкъа паргIато бахьан долаш эгтара хьалха къовсам болабаь революционераш уж хиина хиларах тарра.

Н. ТАВАКАЛЯН,
исторически Iилмай кандидат, пединститута доцент.

КХОАЧАМБОАЦАРАШ ДIАДАХА

Дукха балхаш да «Назрановский» совхозе укх Iай чакхдаха дезаш. Теркам тIабахийтаб укхаза бIаьсти дIаюврйолча культурай фу кийчдара. ЦIендаь а дIадувча боарамга дIакхоачадаь а даьккхад цига гидуаргий, кена, гороха, кхыйолча культурай фу. ХIаьта 120 тонн хьажкIаш хувца дIачуеннай. Бакъда, эсала латт совхозе минеральни удобренеши ширдаьнна кхон кхашка дехкилга. Шекара свекла юврйолча 300 гектара тIа мара тессаяц минеральни удобренеш.

Укх шера хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 14,5 центнер кIа, 8,9 центнер мукх, 21,4 центнер хьажкIаш мара чуенаяц «Назрановский» совхозе. Уж культураш эсала хьийкъар Iунал во дар бахьан долаш. Масала, соахка уж культураш хиннача кхашка геттара кIезига тессаяр минеральни удобренеш. ХIаьта укх гурахьа дIадийнача ялатий 4048 гектарах 2800 гектара тIа цхьацца центнер суперфосфат мара тессаяц, йисача майда тIа а тасса лерхI цхьацца центнер минеральни удобренеш. Уж кIезига хургъя, гуйран ялаташ дика хьувъадара кIезигагIа яле а хIара гектара тIа тасса еза 3—4 центнер. Из вIаштIехьдаккхара удобренеш Iалашъе еза совхозо, хIана аьлча, 120 тонн минеральни удобренеш мара яц цига хIанз.

2200—2300 гектар хьажкIаши 600 гектар шекара свеклаи хургъя совхозе 1966 шера хьалкхееш, кIезигагIа дале а 8—10 тонн ширдаьнна кхо дилла деза цига хIара гектара тIа. Бакъда, хIанзалца кхашка дIадихьар 1100—1200 тонн ширдаьнна кхо мара дац.

Иштта лоархIаме да юртбоахама техникеи инвентари ханнахьеи дикеи тоаяь яккхар. ЙиълагIча квартале 38 трактора ремонт е декхарийла ба совхозе. Бакъда, хIанзалца тоаяь яьннар 24—25 трактор мара яц. Ер бутт чакхбалалехьа тоаяь яргйолаш я кхы а 3—4 трактор. Пох гуш да ремонт яра йола йиълагIча квартала план кхоачашъерг ца хилар.

Фу бахьан долаш да из? Ремонтникашца къамаьл дича гучадоал балха Iаткъаш дола кхоачамбоацараш дукха хилар. Масала, токарий балха новкъарле ю диаметр йола бурош, деталаш хьокхаши тедаши йола резцаш, резбомер ца хиларо. ХIаьта юкъаргIаш, фенташ, шайбаш, валикаш, кхыйола деталаш а стандартни доацача металлах ю токараша, хила дезачул шозза хIана дац аьнна сомагIа да из металл, цудухьа деталаш хьаеш шозза е кхозза дукхагIа ха йоаю токараша, бакъда, из теркалдац мастерской нормировщика деталаш е аьнна заказ луча хана. Из бахьан долаш болх барах доаккхар кIезигагIа хул токарий.

Запасной оатхалаш ца хиларах дукха хьежа безаш хул сборщикаш а. «ДТ-75» яхача трактораршта эша поршнеш, целиндрай головкаш, «Т-40», «МТЗ-50» яхача тракторашта эша аккумулятораш, поворотни рычагаш, тягаш, кронштейнаш а кхыйола оатхалаш а яц совхоза механически мастерске. Цу дерриганеца ремонтникаш Iалашбе декхарийла я «Сельхозтехника» объединени. Бакъда, цун кулгалхоша йоагIача бесса уйла яц цу гIулакха.

ДикагIа лел совхозе юртбоахама инвентара ремонт елга. Тоаяь йоалаш латт цига культиватораш, лущильникаш, селлкаш, мангаш, кхыраш. Бакъда, теркам тIабахийта беза комбайнаштеи жохараштеи ремонт елга сихдара.

Техника а инвентарь а тоаеча хьинаре къахьег дукхагIа болча ремонтникаша, царех ба слесараш Олейник Иван, Лукин Степан, Кириченко Иван, Хаштыров Хьасан, Тутаев Яхья, токараш Мартазанов Махьмад, Ториев Махьмад, аьшкапхьар Мальсагов Арика, кхыбараш а.

Ам. ПЛИЕВ,
тха собкор.

ВЕЖАРАШХА ДОЛЧА МЕХКАШКАРА ХОАМАШ

ГАВАНА. **(АПН—Радио корр.).** Кхаь континентий — Азе-Африка, Латински Америка конференци хилалехьа кубински кепа йоазоко общественни политически деятелий, литературан искусстваи викалий дуккха материалаш кепа етт дунен халкъашта юкъера из лоархIаме форум хьаллоацаш. Ераш да царех цхьайолчар тIа дувцараш:

Куба Компарте ЦК члена Рамон Калсинеса аьлар, кхаь континентерча халкъий конференци гулъялара империалисташ духьала ба, аьнна. Цулухьа цхьаболча делегатий Гаване бахкар духьа дукха халонаш Iовша езаргья. Цхьабакъда, белгалдаьккхар Рамон Калсинеса, конференци хургья. Цо деррига революционни низаш вIашагIа а тохаргда, хIаьта империализмана духьала, машаран социальни прогрессан тIехьа лоаттабу къовсам кхы чIоагI а бергба.

Куба Компарте ЦК члена Карлос Рафаэль Родригеса, кхаь континентий конференци вай ханара символ я аьнна аьлар. Цига вIашагIкхетаргба кхаь континентера къаман-кортамукъален боламе къовсам лоаттабераш. Къаьстта теркам тIабахийта дувцаргда делегаташа вай ханара саготагIа дола дешаш.

Гаване хургйолча конференце болхлой класса барт-цхьоагIо чIоагIъяра, Вьетнама турпалей халкъ хьаллацара доккха дакъа лоацаргда, яхаш белгалдоах дуккхача общественни деятелаша

ГУМБОЛЬДТ АЛЕКСАНДРА ЦIЕРАХ

ГАВАНА. **(АПН — Пренса Латина).** Iилмай кубински Академе президента Антонио Нуньес Хименесеи ГДР-а посола Фриц Йоннеи кулгаш яздаьд ГДР-а новкъосталца Кортамукъален гIайрен тIа тропически тохкамаш ду Институт хьеллара оттаьча соглашене тIа. Керда Iилман учреждене Iомаергья тропически климата сага организмана, дунен тропически районашкарча фаунаи флоранеи ю влияни. ГДР-ера хьаейтача оборудованеца кийчъергья институт. ДIадахача бIаьшерен гIорваьннача немецки Iилмахочун — XIX бIаьшере Кубах европейски географашта юкъе эггара хьалха яздаьча Гумбольдт Александра цIи лелаергья кердача Iилман учреждене.

КУАНГ-БИНЬ ЛАТАШ А БОЛХ БЕШ А Я

ХАНОЙ. **(АПН-а корр.).** ДРВ-ера Куанг-Бинь яха провинци американцаша эггара чIоагIагIа бомбаш етта объект я. «МоастагIа тIавеча цунца дов а ду, моастагIа дIавахача — болх бу», — яхача девизах къахьегаш а латаш а ба тахан цига баха нах. ЛаьрххIа вIашагIъеххача бригадаша юхаметтаоттаду американски бомбаша дохадаь тIаьш, наькъаш. Турпале къахьегар бахьан долаш дуккхача коллективашта социалистически къахьегама бригадаш, вьетнамски халкъа гIорбаьннача турпалий — Нгуен Ван Чоя, Чан Тхи Ли яха сийлен цIераш тийннай.

ХIакзле а бокъонца тоадаьд бIаьш километраш хула наькъаши ше мел дола тIийи.

ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА

ВАРШАВА. **(АПН — Арпресс).** ХьатIадоагIача шера Польша халкъа боахама дIайохийта капиталовложенеш 45 миллиард злотых хургья. ХьалхагIа санна эггара дукхагIа ахча хьожадаьд топливной, химически, машинаш еча промышленносте, металлурги а энергетика а дегIайоалаяра. Итт процент гаргга ахча дIадохийтаргда юрта боахам дегIабоалабара. Бюджета юкъе дукха ахча дIадохийта статья я бахача наха цIенош хьалделга а.

Халкъа боахам дегIабоалабара дIахьожаяьча миллиардаш хулача злотеша дикка айергья Польша промышленни потенциал. Ялх миллион тонн дукхагIа кIор боаккхаргба горнякаша. Металлургаша цхьа миллион тонн гаргга дукхагIа чон лоаладергда. 323 километр хулача машиннаькъа электрификаци ергья. Польше керда баха ховшача наха ах миллион гаргга квартира кхоачаргья. Кхо эзар совгIа тIакхетаргда больницешкара менгеш. 3900 класс йола керда школаш хьаелларгья.

БУДАПЕШТА ТЕАТРАШКАРА КЕРДА ПЬЕСАШ

Укх театральни сезоне дукха керда спектаклаш оттаергья венгерски столица театраша. Масала, Аттила Йожефа цIерахча театра къонача коллективо ший репертуара юкъейихьай хIанзарча венгерски авторий пьесаш. Зрителаша дика тIаэц «Iадика хийла, гургалаш!» яха спектакль. Андрош Беркаше язъяьча цу психологически драма бовзийт разведчиккий Iалаьмате хала болх. Кагирхошта кхетам балара а дезала дешашта а хетаяь я Миклош Дьярфаша язъяь «Дахкилгий никъ» яха пьеса.

Драматурга Иштван Чурке язъяь «Хана аьшка цергаш» яха комеди оттаяьй Одре-цIерахча театро.

Укх гаргарча хана кхы а сакъердаме премьера бIаргагургья будапештски зрителашта.

Будапешт. **И. КУЛЬЧАР, АПН-а корр.**

ОРАВЕРА «ТАЛИСМАН»

ПРАГА. **(АПН-а корр.).** Январь бутт юкъеккхаьчача хана «Тесла» яхача оравски завода конвейер тIера араяргья миллионни йолла телевизор. Бакъда, дувцар уж дукха хилар дац. Даккха гIалат доаца болх беш я «Тесла» экран. Республика массайолча мIингашкара а доазол дехьара а из могаеш хоамаш ух Ораве.

Серийно кердача тайпах йола телевизораш арахеца кийчлуш я хIанз завод. 1966 шера цхьоалагIча апреле денз «Марцела» яха керда телевизор кхоачаргья нйдархошка, хIаьта кхоалагIча кварталe «Блаакити» «Оливери» яха телевизораш хургья тикашка.

Арахеца кийчъеш я «Талисман» яха йоккха йоаца телевизор а. Батареяца болх беш а наушникаш йоаккхаш а хургья из.

ПОЛИАМИДНИ ХЬОАСА ЗАВОД

СОФИЯ. **(АПН—Биб).** Видин яхача города гаьна йоаццаш хьалъе йолаяьй полиамидни хьоасаш ду республике хьалхара завод. Цун проект кийчъяьй советскии болгарскии специалисташа. 1968 шера болх бе йолалургья из завод. Шинаш, тIехкараш, транспортни ленташ, хIаьта иштта полиамидни шелк а хьадара эша 13200 тонн полиамидни хьоаса арахецаргба цо хIара шера.

ХIанзарча оборудованеца — поточни линенца, лакхара къахьегама овсарле йолча машинащеи приборащеи кийчъергья завод. Еррига производственни процессаш бокъонца механизации автоматизации яь хургья.

НАСЕРА ДАЬ КЪАМАЬЛ

КАИР, 23 декабрь. (ТАСС). Самардийнахьа ОАР-е белгалдоаккхаш хиннача коталон денца — англо-франко-израильски кхолха агресси йохаяь 9 шу дизарца дувзаденна Порт-Саиде къамаьл дир ОАР-е президента Гамаль Абдель Насера.

Порт-Саиде яьккхача коталонах, аьлар президента, хоадамбеш дола гIулакх хилар египетски халкъо бIаьхха лоаттабаьча кортамукъален къовсаме. Египет мукъаяккхаро йоккха влияни йир Iарбий мехкашкарча, африкански континента а дерригача дунен а мехкашкарча халкъий кортамукъален болама.

Президента белгалдаьккхар, египетски халкъа къаман-кортамукъален боламо цун деррига истори хьамел доагIача хана лийрхIар «британски колониальни доалах мохк мукъабоаккхилга, империализми эксплуатации хIалакьелга, мехкара реакционни низаш дIадоахилга» хилар.

ОАР-а чухьара политика ше ювцаш, Гамаль Абдель Насера аьлар, 1952 шера Египте хиннача революце социальни хувцамаш дара шерра торонаш хьайийлай мехка хьалхашка. 1961 шера национализаци еш декреташ арадаьхача денз общественни хьашташ лорадара, ший лоIамера экономика вIашагIйоллара наькъа тIа эттаб мохк. «Египетски халкъо лаьрхIад дерригача халкъа къахьегача низий барт-цхьоагIон ларда тIа латта общество хьалъе».

Доазол дехьара

ЯПОНИ. ТОКИОРА ЧКЪАЬРИЙ БАЗАР — ДУНЕН ТIА ЙОККХАГIЬЯР.

Ю. Муравина сурт. ТАСС фотохроника.

«ОЛИВКОВИ ТIОМ»

РИМ. (АПН корр.). Риполи яхача городока юххера Пандольфе боахам — массазаръяр санна йола частнокапиталистически ферма. Уж тайпа боахамаш Итале бIаьш эзараш да. Цхьабакъда, укх деношка моттигерча газетий оагIонаш тIа гучаяккхар цхьанна а хIаманца белгалйоалаш йоацача имене цIи. Цу боахаме хилар юкъерча бIаьшерений вогIа йола ханаш дагайохийташ йола событеш. Испольщикашкара оливай беррига хьувкъам дIабаьккхар «синьораша» ПандольфгIар. Ахархой цIенхаштта духьалбаьнначул тIехьагIа мара юкъегIортанзар Iаьдалаш, тIаккха хьакхаьчар испольщикашка шоай — вIалла аьттехьа деце а — оливай дакъа.

Риполе хинна хIама — таханарча Итале вахаре наг-нагахьа мара ца хулаш дац. Цо кизго санна, хьахьеккхар хIанз мехкарча эзараш йолча юрташка доалла хIама. Экономически халонаш тIаэттай яхаш бахьан а доахан юрташкарча къахьегамхой бокъонаш массе оагIорахьара эшае йолаеннай йоккхий аграреши монополеши латифундисташа бокъо йоацаш деладеча гIулакхашта духьала жоп луш, батракаша — испольщикаша, мехкарча кхаь профсоюзни центро — ВИКТ-о, Итальянски къахьегама союзо. Итальянски къахьегамхой профсоюзий конфедераце баьча тIахьехамах шин ден забастовка йир. Ерригача Итале гIолла дIакхестар дуккхача наьха манифестацейи митингийи талгIе.

Гавенне, Флоренце, Ливорно, Эмиле, юртбоахама центрашка, бIаьш коммунашкеи йоккхий йоацача эзараш моттигашкеи укх тайпара лозунгаш а долаш гIайттар ахархой: «Тхоай бокъоний сий дар дех оаха!», «Лаьтташ дIале, цар тIа болх бераштa!».

Цхьан ханна мехка йийтта провинце хилар забастовка. ШоллагIча дийнахьа царех дIакхийтар кхы а бархI провинцера ахархойи юртбоахама болхлойи, хIаьта иштта Итале къулбехьенера испольщикаш а.

Мехкарча керд-керда районашкара юрта къахьегамхой юкъеух къовсама.

Э. ПАНОВ.

МАРОККАНСКИ ЧКЪАЬРИЙ ЛУВЦАРАШ.

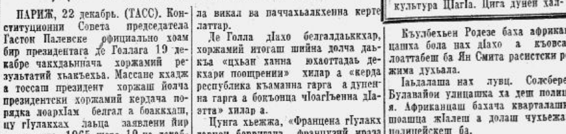
АДН—ТАСС сурт.

Де Голла заявлени

ПАРИЖ, 22 декабрь. (ТАСС). Конституционни Совета председатела Гастон Палевске официально хоам бир президентага де Голлага 19 декабре чакхдаьннача хоржамий результатий хьакъехьа. Массане кхадж а тоссаш президент хоржаш йолча президентски хоржамий кердача порядка лоархIам белгал а боаккхаш, цу гIулакхах лаьца заявлени йир президента: 1965 шера 19-ча декабре денз аьлар цо, дерригача французски халкъа йизза полномочеш йола викал ва паччахьалкхенна керте латтар.

Де Голла дIахо белгалдаьккхар, хоржамий итогаш шийна долча даькъа «цхьан ханна юхаоттадаь декхари поощрении» хилар а «керда республика къаманна гарга а дунена гарга а бокъонца чIоагIъенна дIаэтта» хилар а.

Цунга хьежжа, «Францена гIулакх дарцеи беррига французий ираза духьеи» дегIаккхувларгда цо ший прогресса, лоIама, машара гIулакх.

Къулбехьен Родезе баха африканцашха бола нах дIахо а къовсам лоаттабеш ба Ян Смита расистски режима духьала.

Iаьдалаша нах лувц. Солсберен Булавайои улицашка ха деш полиция я. Африканцаш бахача кварталашка шоашца жIалеш а долаш чухьежаш полицейскеш ба.

Сурта тIа: Булавайо яхача улица тIара патруль.

ЮПИ — ТАСС сурт.

КХЫ А ДОККХАГIА ХУРГДАР ТОЛАМАШ...

Беррига советски наха санна, шоашта карагIдийннача гIулакхех доккхал а деш накъа доаккх чакхдоалаш латта шу тха коллективо а.

Укх тIеххьарча шерашка 2-за дукхагIа боаккх жагIа. Нагахьа санна 1961 шера 30 эзар кубометр дикагIа бола жагIа баьккха бале, хIаьта укх шера Нохч-ГIалгIайченеи Дагестанеи гIишлошъерашка кхоачаргба 180 эзар кубометр жагIа, вешта аьлча 5-за дукхагIа.

Цу юкъа 30 процент лохбеннаб цунга дIабода мах. къахьегама овсарле лакхъеннай 1,6-за, бокъонца механизаци яь да карьерашкара жагIа боаккха балхаш.

Семилетка тIеххьарча шера паччахьалкхен план тха управлене карьерий коллективаша кхоачашъяьй 15 декабре, шу чакхдалалехьа планал совгIа йоаккхаргья 70 эзар сома маьха продукци, цу даькъе 30 эзар совгIа кубометр дефиционни фракцех бола жагIа а боаккхаш.

Тха коллективе хьалкхийнаб шоай гIулакх дика довзаш, хьинаре къахьегаш бола башха-дика нах.

Беттагара беттага доккхий производственни толамаш доахаш хьайоагIа коммуниста Никитин Александра Федоровича кулгалдеш йола коммунистически къахьегама бригада.

Дробильно-сортировочни установкай бригадашта юкъе хьалхара моттиг лелаю Усманов Асламбека кулгалдеча коммунистически къахьегама бригада, ер шоллагIа бутт ба 1966 шера чотах цо къахьега.

Шоашкара хьокхам гойташ къахьегаш ба экскаваторщикаш Н. А. Козин, В. А. Завьялов, бульдозеристаш Матиев Адам, Подлиналин Виктор кхы дуккха бараш.

Коллективе лоархIаши сий деши ва Грозненски городской Совета депутат нов. Цуров. Цо кулгалдеча карьера коллективо даим тIехккхоачашъю паччахьалкхен план, лакхара технико-экономически хьокхамаш а доахаш.

Доккхийи бехктокхамеи декхараш да хьатIахулача шера управлене коллектива хьалхашка латтараш. Уж да моттигера гIишлой материалаш дукхагIа йоахилга, цар дикал лакхъелга, продукцега дIабода мах лохбелга.

ГIишлошъерий хьашташ диза кхоачашдар духьа 1966 шера йоаккхаргья фракционированни гравий. Шера из йоаккхаргья 60 эзар кубометрал совгIа.

Иштта проект оттаеш я Аргунски карьера бедалаи кийчача продукценеи транспортировка еча йизза механизаци яра. Уж а кхыдола а лоархIаме декхараш кхоачашдара новкъостал эш тхона. Аргунски карьере боаккхача жагIа юкъе йоккха процент хул геттара кагийча кхертIолгий. Уж кIезигийча 15 процентага кхаччалца цемент кхое йиш хургьяр гIишлошъерий. Цхьабакъда, из кхоачамбоацар дIадаккхара эша оборудовани хьаэца вIаштIехьдалац тха.

Экскаватораш, бульдозераш, погрузчикаш кхоачаш ца хиларо дегIаахийтац производство, карьерашка моттигаш хул дробильно-сортировочни установкаш сеца латташ.

Цlенхашттара претензеш я тха коллектива «Чечингстройтранс» яхача автотранспортни объединене кулгалхошка (директор нов. Шапиро).

Ший ханнахьеи мел эшеи автомашинаш къоастаяц тхона объединене кулгалхоша.

Цу хьакъехьа цхьа масал доаладергда вай. Декабрь бетта хьалхарча итт дийнахьа Аргунски карьере хьа ца йоагIаш йисар 82 автомашин. Из бахьан долаш гIишлошъерашка дIа ца кхоачаш йисай эзараш тоннаш материалаш, оборудоване болх ца барах доккха зе хилар паччахьалкхенна.

Автотранспортни объединене кулгалхоша хьаллацац дробильно-сортировочни установкайи царна гIулакх деча шоферийи цхьа бригадаш е сменаш вIашагIйоххара хьакъехьара предложени.

Из дукха хала йоаца мероприяти чакхъяьккхача йоккха экономически эффект хургьяр, хьалхашка латта декхараш вIаши дикагIа бувзам болаш кхоачашдергда коллективаша.

КПСС ЦК сентябрьски Пленумои СССР Лакхехьарча Совета VI-ча Сессеи решенеша а, Нохч-ГIалгIайчен Ленина орден яларо а рудни йоацача гIишлой материалий управлене карьерий коллективай дегаш ураувттаду КПСС XXIII-ча съезда доаггIача тайпара накъа бахар духьа керда къахьегама толамаш дахара.

— Коммунистически парте планаш — тха планаш, — йоах цар.

Цудухьа карьерий къахьегамхоша шоай низи хьинари ца кходеш къахьег Даьхен рузкъа дебаде гIерташ.

Ш. ДАХКИЛЬГОВ,
рудни йоацача гIишлой материалий управлене начальник.

ХIАМАШ ХОЗА А ДИКА А ТЕГ

1966 шера дикача къахьегама совгIаташца накъа йоагIа Калинина цIерахча поселкера хIамаш тегача ателье коллектив.

Итт бутт баьннаб коллективо карара кара тела ЦIе байракх лелаю. Барт тайна хьинаре къахьег цо.

Кхалнаьха а маIача наьха а костюмаш, полтош, кочамаш тегаш я ателье.

25 октябрь хьатIакхоачаш шера план кхоачашъяь а баьнна хьатIадоагIача шера чотах болх бу швеяша.

Ден-денна 120 процент нормаш кхоачашъю ателье дикагIа болча мастераша швеяша: А. Кудряшовас, Н. Алмазовас, К. Тутаевас, А. Абубакаровас.

13 шу да Абубакарова Асма маIача наьха баракъаш тега мастер йолаш хьайоагIа. Дика балха опыт йолаш говза мастер я из. ХIанз 6-гIча разряда мастер-швея я Асма.

ХьатIадоагIача шера а горбыткомбината карара кара тела ЦIе байракх дIа ца хецаш хьинаре къахьега дага ба ателье болхлой.

С. ШАДИЕВ.

ЮРТБОАХАМА КЪАХЬЕГАМХОШТА

Укх деношка Ножай-Юрта кхаьчар вай республике гIолла лелаш йола агитпоезд. Хоза хеташ тIаийцар из цига бахача наха. Из тамашийна а дац. Из еций из къахьегамхой самукъадоаккхар, цар салоIам сакъердаме хулийтар.

Шо-шоай гIулакх дика довзаш ба агитпоезда чубоагIараш. Уж ба медицински болхлой, промышленнии кхачани товараш дахьаш баьхка продавецаш, сакъердам бахьаш баьхка самодеятельни артисташ, къахьегамхой бытови хьашташ Iалашдераш, кхыбараш.

Къахьегамхошта эшаш дола дешара, художественни, Iилма, кхыдола тайп - тайпара литература дахьаш венав Джабраилов Белал. Клуба юххе ший автолавка дIа а оттаяь книжка эца хьатIавенар доаггIаш доа гIулакх а дийя дIавохийт цо. Къаьстта дукхагIа хетт къахьегамхоша вай республика писателаша дикагIболча нахах яздаь книжкаш. ХIаьта уж цунга долаш а да.

...Дукха нах гулбеннаб районни культура ЦIагIа. Цига дунен халкъашта юкъерча хьалах сакъердаме масалаш а доаладеш лекци йийшар «Знание» яхача республикански общества референта Шаипов Iийсас. Нов. Шаипов лекци йийша йистеваьча Нохч-ГIалгIайчен писателий — Яндиева, Мамакаева, Эдилова, Ахматовай кхолламех дийцар А. П. Чехова цIерахча республикански библиотека болхлочо А. Ластовинас. Гулбенначар тийннача хаттарашта нийса жопаш лора цо.

Цул тIехьагIа районеи юртеи дуккхача библиотекай болхлошта методически новкъостал дир нов. А. Ластовинас. ЧIоагIа раьза хилар цунна библиотекараш.

Геттара раьза хилар юртбоахама къахьегамхой Нохч-ГIалгIайчен культпросветучилища самодеятельни артисташа шоашта оттадьча концерташта. Тайп-тайпареи сакъердамеи программа йолаш дар, масала, Беной, Энгиной яхача юрташка цар оттадаь концерташ. Хоза халхараш дир, иллеш аьлар культпросветучилища дешархоша Х. Муталибова, В. Самородова, кхыбараша.

Юстара Iензар республика заслуженни артиста Б. Эльмурзаева кулгалдеш йолча художественни самодеятельноста артисташ а. Хьаьшащца цхьана дIа а ухаш района юрташка концерташ увттадир цар.

...Советски района лоамашка дилла доккха лоа улл. Цхьабакъда, вIалла хала а доацаш йода цу лоамашка гIолла агитпоезд. Гудермеса, Ведана, Шаьла районашка шишша - кхокха концерт дала кхийра самодеятельни артистий. Бахача наха дика тIаэцар уж дIа мел кхаьчача. Веданарча слюдяной фабрике, Автурински совхозе, ЦIе Ведана яхача юрта цар концерташ увттадеш, хьаьшашта раьза хинна къахьегамхой сцена тIа а бувлаш артисташца цхьана иллеш оалаш, халхараш деш хулар. Цу гIулакха геттара раьза хилар хьаьший а.

Юххера а шоаш дIаболхаш районни культура ЦIагIа къахьегамхошта езаш хиннача темаех тайп-тайпара беседаш а яь доккха концерт оттадир агитпоездаца баьхкачар. Цул тIехьагIа цIаккха музыка ца хадийташ Урус-Мартана районе яхар Нохч-ГIалгIай АССР-а культура министра заместитель нов. А. Заруцкий керте вола агитпоезд.

Я. ХАСБУЛАТОВ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа

25 декабрь, 1965 шу.

РАДИО: 6.30 — Нохч-ГIалгIайчен даьтта леладархо (гIалгIай меттала). 6.45 — РВ—23-и УКВ цхьоалагIча программеи гIолла музыка. 6.45 — Хоамаш. 7.10 — «Грозненский рабочийн» «Комсомольское племян» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.20 — «Сердало» газета оагIонаш тIара. 8.30 — Ашараш. 8.45 — Къона тIехье (нохчий меттала). 9.00 — Москвера трансляци. 11.00 — Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически республика къахьегамхой викалий торжественни собране трансляци. Цул тIехьагIа цIей концерт. Перерыв йолча хана керда хоамаш (кхаь меттала). 19.00 — Москвера трансляци.

УКВ: 9.00 — «Тхо коммунисташ да» яхача илле концерт. 9.30 — Симфоне мехка гIолла никъ бар яха музыкальни передача. 10.05 — «ЦIеча седкъий улица» яха бераштa йола радиопостановка. 10.44 — Зара Долуханова яха концерт-очерк. 11.33 — Гендела тема йола Брамса вариации фугеи. 19.30 — «Тха фонетика хозне» яха передача. 19.50 — Нохч-ГIалгIайчен иллеши ашараш. 20.30 — «Океан» яхача спектакла радиокомпозици. 22.20 — Московски камерни оркестра концерт.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 11.00 — Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикана Ленин орден дIаялара хетаяь республика къахьегамхой викалий торжественни собрани трансляци. Цул тIехьагIа цIей концерт чакхдаьлча гойтаргда бераштa дола мультфильм, «Седкъий хьалсога делча» яха передача (нохчий меттала), «Цхьан полка музыканташ» яха художественни фильм.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 12-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48; партийни вахарен, промышленнин, юртбоахамен, культуран, письмойн отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05588. Заказ № 7106.

МАЛХАЦА ДАРБАШ ДЕРГ

«Дельфин» яхача хи кIалхарча спорта московски городской клубе вIашагIкхийтар дукхагIбараш аквалангах шаккха а пайда эцанзеи форда кIоаргаленашка аханзеи а болаш бола нах. Цар мел бийцар Малх бар. Инженераш-гIишлошъераши лораши, конструктораш а теплотехникаш а, экономисташи светотехникаши, машиннаькъахой а биологаш а, юрта боахама специалисташи механикаши, кхы а дуккха тайп-тайпара професеш йола нах бар цига вIашагIкхийтараш. Цига бар Тбилисера, Ленинградера, Алма - Атара, Фрунзера, Москвера нах. ЧIогIа тамашийна ший хи... Малх ваьр уж зала чу вогIучу ший хипарча гIирсага. Йоккха йоацача вордингаш тIа латта яйга металлически рама, цун цхьан оагIорахьа — пациент чухоавеш йола кабина, вокх оагIорахьа — чухьежача кизга кагий диъсаьна бIалгаш тIадоахкаш дола доккха герга диъ оаркхилг. Из я эргаьккха тоаяь дарбаш ду Б. Н. Бухмана рефлектор.

Гелиоустановка Алма-Ате кийчъяь дукха ха я. Гулъяьча Маьлха зIанарех пайда эцар — из да цо де дезар. Шоаш хьатIалаьца Маьлха зIанараш «фокуса» чу хьожаергйолчеи нараш «Маьлха кIаьдилг» хулийтарболчеи тайпара декхад хинна Iийнабац. Из кIаьдилг дарбанна хинна Iийнабац. Низага диллача цхьан ханна сердал луча шовзткъе итт солюксанеи ужжамиссел йолча кварцеви лампаштеи нийсса ба из. Воага ца вайтар духьа рама теркаяьй, хIаьта кIаьдилг пациента дерригача дегIа тIа гIолла дIа-юха илдаб. Бухмана рефлектора новкъосталца дарбаш де болабеннаб дуккхача апашта, шелалах хиннача, гинекологически, неврологически, цIека хулача лазарашта. «КIаьдилг», масала, туберкулезни волчанка яхар санна долча кхерамерча лазарца къовсам лоаттабара чIоагIагIа йола средство я, цо иштта новкъостал ду трамбофлебита а астма цхьаволча тайпашта а дарба.

Бухмана установкана цу сахьате магазар шийна никъ хьабелла, цунах ца тешаш, цун новкъосталца дарба делга поал хехкар морг да аьнна хеташ бараш а корабир. Цхьабакъда, Малх балха хьаэца лаьрхIар дуккхача медикаша — кхыметтел лораш-гелиотерапевташ а, баьхкар. Кустарни хьисапе хьалйир рефлектор, цул тIехьагIа рефлекторах пайда мишта эца беза хьехаш йола къаьстта инструкци арахийцар унахцIено лораяра Министерства клиникашта. Мехкарча дуккхача городашка хьалйир установкаш. Къилбаселехьа бахача наха шоашта пайдана лаьрхIар шоайцига тоьаш йоацача гульчьча Маьлха сердалонна дарба дарал совгIа, кхыметтел духьалл тIа цIу уттаелга а. Алма-Атарча юртбоахама института специалисташа гучадаьккхад дуккхача юртбоахама культурай фу Бухмана «кIаьда» кIал дIоахдаьчул тIехьагIа сихагIа тIадоалаш а хIаьта цу тайпара обработка а еш дIайийна коартолаш массазарчул ткъаь итт процент дукхагIа хьувкъаш а хилар.

Гулъяьча Маьлха зIанаращца дIадувча фуна обработка яра способ хIанз шерра эксперимент еш я Российски Федераце, Украине, Молдаве, Казахстане.

ХIаьта «Дельфин» яхача клубе фу гунахьа да укхаза? Хи кIалхара спорт лелаеча наха а иштта хьаштдолаш хиннай рефлектор, хIана аьлча акваланистий унахцIенонна дика новкъостал хул цунца облучени йича.

Цхьа хIама дар цу гелиоустановкех хIанз шерра эцар новкъбалец хиннар: рефлектор йоалла рама кулг-кара теркае езар. Из автоматически елга — из дар Маьлха рефлектораш хьаштдолаш йолча дуккхача организацеша де лийрхIар. Цу декхарах эггара дикагIа аьттув баьлар «Дельфин» яхача клуберча къоначa конструктора Лепишев Юре. ХIанз «Маьлха дарбан рефлектор» яхача дешашта тIакхийттад цхьаькха дош — «автомат». Электричестваца болх беш йолча къаьстача устройства новкъосталца теркаеш я хIанз кизга бIалгаш доахкача оаркхилгех латта рама. Цу устройства торо хулийт «кIаьдилг» хьаштдолчахьа тIаберзабе. Керда гелиоустановка — установка - автомат — шерра юкъейоагIаргья медицине, боахама тайп-тайпарча декъашка.

Александр ТАРАДАНКИН. (АПН).